

KRITICKÉ MYSLENIE

3

CENTRUM
KOMUNITNÉHO
ORGANIZOVANIA

Metodická príručka Kritické myslenie 3 je výstupom projektu Školy za demokraciu 2020. Realizované s finančnou podporou Ministerstva spravodlivosti SR v rámci dotačného programu na presadzovanie, podporu a ochranu ľudských práv a slobôd a na predchádzanie všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie.

Metodická príručka Kritické myslenie 3 je interným metodickým materiálom vzdelávacieho programu Školy za demokraciu. Akékoľvek šírenie tohto materiálu mimo výstupov programu Školy za demokraciu je možné len po konzultácii so zostavovateľmi príručky.

CENTRUM
KOMUNITNÉHO
ORGANIZOVANIA

ŠKOLY ZA
DEMOKRACIU

Predslov autorky

Zámer napísať pokračovanie metodologickej príručky ku kritickému mysleniu vznikol v roku 2020. V roku 2020 sa okrem iného na Slovensku stalo nasledovné: na Slovensko prišla prvá vlna ochorenia COVID-19, parlamentné voľby vyhralo hnutie Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti, premiérom sa stal Igor Matovič, školy sa uzavreli a vyučovanie prešlo do dištančnej formy, svoj vznik ohlásila strana Hlas vedená Petrom Pellegrinim, Marián Kočner a Alena Zsuzsová boli oslobodení v kauze objednávky vraždy Jána Kuciaka, pri ktorej sa stala nezamýšľanou obeťou aj jeho snúbenica Martina Kušnírová, Slováci a Slovenky zo severného pohraničia si kvôli zavedeným pandemickým opatreniam organizovali rodné oslavy v Poľsku, do parlamentného hlasovania bol predložený zákon obmedzujúci súčasnú úroveň prístupu k interrupciám, prišla druhá vlna ochorenia COVID-19, školy sa opäť uzavreli a opäť prešli do dištančnej formy výučby, niekoľko dní bol v platnosti zákaz vychádzania, premiér sa dostal do konfliktu s ministerstvom hospodárstva vo veci opatrení voči pandémie, bolo zorganizované prvé celoplošné testovanie, bolo zorganizované druhé celoplošné testovanie, v Deň boja za slobodu a demokraciu sa na námestiach stretli vo veľkom počte ľudia na demonštráciách organizovaných príslušníkmi a príslušníkmi strán Smer-SD a ĽSNS. V deň boja za slobodu a demokraciu demonštranti na trávniku pred Úradom vlády rozostavili kahance do tvaru hákového križa. Toto je pomerne obsiahly zoznam udalostí, ktoré majú niečo spoločné - v domácnostiach, v kanceláriách, v triedach, v reštauráciách a baroch, no v neposlednom rade aj na sociálnych sieťach o nich prebiehali dlhé diskusie, ktoré neraz prerástli v hádky a osobné útoky. Na všetky z týchto udalostí si množstvo ľudí veľmi rýchlo utvorilo silný názor. Často opretý o rýchlo spracované a nedbanlivo prezentované informácie šírené na sociálnych sieťach.

Je dôležité byť si vedomý toho, že informácie nás ovplyvňujú nielen v myslení, ale aj v konaní. V spoločenských vedách existuje jav menom Thomasova teórema, ktorá vraví o tom, že situácia, ktorú ľudia vnímajú ako reálnu, sa stane reálnou vo svojich dôsledkoch. Veríte, že ľudia kvôli snahe o sociálny dištanc v začiatku pandémie vykúpia potraviny ako droždie a múka a základné hygienické potreby ako toaletný papier? Pre istotu si pôjdete spraviť zásobu droždia, múky a toaletného papiera. Rovnaká myšlienka však môže napadnúť ďalším tisícom ľudí. Dôsledok? V obchodoch skutočne nebude chvíľu k dispozícii ani jedna z týchto položiek. Veríte, že očkovanie je iba komplot svetových oligarchov a snaha o zdravotné ochromenie populácie? Zaočkovať sa dať nepôjdete. Ak rovnaký myšlienkový proces prebehne u masy ľudí, kolektívna imunita utrpí a zdravotné ochromenie skutočne nastane. Vedieť racionálne vyhodnocovať informácie a utvárať si názory na základe faktov, nie domnienok, sa predovšetkým v exponovaných situáciách stáva kľúčovou, ba až život-zachraňujúcou zručnosťou.

Vitajte v metodologickej príručke Kritické myslenie 3, ktorej cieľom je sprostredkovať vám diapazón aktivít budujúcich zručnosť kriticky myslieť. Kritické myslenie je nástroj, ktorý dokáže ľudí chrániť pred nebezpečnými dezinformáciami, zbližovať znepriatelené názorové tábory, no predovšetkým viesť ku konštruktívnej spoločenskej diskusii. A nakoľko nie je len samoučelným cieľom, ale mali by sme byť schopní/schopné aplikovať ho v rôznorodých životných situáciách, aktivity v príručke sú členené podľa účelu, pre ktorý zručnosť kriticky myslieť rozvíjajú. Rok 2020 nás navyše naučil, že osobný kontakt je privilégiom, nie samozrejmosťou, preto v príručke nájdete aj aktivity, ktoré je možné realizovať dištančne. Pevne verím, že vám táto príručka pomôže sa s kritickým myslením spriatelíť a prostredníctvom neho budovať rozumnejšiu, ohľaduplnejšiu a súdržnejšiu spoločnosť.

Kritickému mysleniu zdar,

Andrea Nina Gašparovičová

Hlavné ciele príručky:

- Budovať základy logického úsudku
- Inšpirovať k snahám o vedenie slušnej diskusie
- Rozvinúť argumentačné a prezentačné schopnosti
- Upozorniť na dezinformačné hrozby spojené s médiami a sociálnymi sieťami
- Poskytnúť aktivity interaktívne a vhodné aj do online vyučovania

Legenda farebného kódovania aktivít:

Školy:

Vhodné pre základné školy

Vhodné pre stredné školy

Spôsob realizácie:

Prezenčne

Online

Trvanie aktivity:

Krátke (0 - 30 minút)

Stredne dlhé (30 - 60 minút)

Dlhé (nad 60 minút)

Náročnosť aktivity:

Nenáročné

Stredne náročné

Náročné

Obsah

Kritické myslenie ako cnosť	11
Aktivita 1: Kozmonauti a vedkyne	11
Aktivita 2.1: Mozgobúrka 5 za 5	13
Aktivita 2.2: Pre a proti	15
Aktivita 3: Einsteinova hádanka	17
Aktivita 4: Rozhádzané myšlienky	19
Kritické myslenie ako základ debaty	23
Aktivita 5: Diskusný kódex	23
Aktivita 6: Balón	25
Aktivita 7: Príčiny a následky	27
Aktivita 8: Argument	29
Aktivita 9: Argumentačné fauly	31
Aktivita 10: Sága padacieho mostu	35
Kritické myslenie ako obrana proti dezinformáciám	39
Aktivita 11: Zavádzajúce titulky	39
Aktivita 12: Detektívka	43
Aktivita 13.1: Spoznávame hoaxy	45
Aktivita 13.2: Sieť plná klamstiev	49
Aktivita 13.3: Trollovia	51
Prílohy	53

Kritické myslenie ako cnosť

Aktivita 1: Kozmonauti a vedkyne

Zameranie aktivity: teambuilding, základy zdôvodňovania

Trvanie aktivity: 30 minút: úvodná príprava a predstavenie aktivity, kolo odpovedí 1 minúta/žiak/žiačka, spoločná reflexia do 10 minút

Spôsob realizácie: prezenčne aj online

Náročnosť: nenáročná

Pomôcky: /

Úvod: /

Pokyny:

- Triedu usadíte do kruhu. Postupne nechajte každému žiakovi a žiačke priestor, aby odpovedal na nasledujúcu otázku: „Čím chceš byť a prečo?“
- Ostýchavejších žiakov a žiačky sa snažte povzbudiť k vysvetleniu svojej odpovede.
- Po uzavretí kola odpovedí nechajte triedu zhodnotiť, či sa v odpovediach opakovali dôvody pre výber povolania a prečo to tak môže byť.

Aktivita 2.1: Mozgobúrka 5 za 5

Zameranie aktivity: oboznámenie s metódou divergentného myslenia

Trvanie aktivity: do 30 minút: príprava 5 minút, cvičenie 15-20 minút, spoločná reflexia 5 minút

Spôsob realizácie: prezenčne aj online

Náročnosť: nenáročná

Pomôcky: papier, perá

Úvod:

Mozgobúrka, známejšia pod anglickým pojmom brainstorming, je efektívna metóda, ako sa za krátky čas dostať k veľkému počtu rôznorodých nápadov. Je využiteľná pri skupinovej aj individuálnej práci, dokáže pomôcť získať prehľad o postoji alebo vedomostiach skupiny k zadanej téme, rozšíriť možnosti riešení určitého problému, povzbudzovať ku kreativite a koncentrácii, či odstraňovať trému z prezentácie vlastných nápadov a názorov.

Táto metóda funguje v niekoľkých formátoch. Jedným z nich je tzv. 5 za 5 (5 nápadov za 5 minút), ktorý ponúka každému účastníkovi a účastníčke priestor zapojiť sa do výstupu mozgobúrky rovnakým dielom a využiť nekonvenčné myslenie.

Pokyny pre realizáciu prezenčne:

- Každý žiak a žiačka si pripraví čistý hárok papiera a pero.
- Triedu rozdelíte do 3-4 členných skupín.
- Každéj skupine pridelite tému vhodnú jej veku a rozsahu vedomostí – môže sa týkať preberaného učiva, koníčkov skupiny, ľudských práv a pod. V rámci témy vymyslíte toľko otázok, koľko je žiakov a žiačok v skupine. Každý zo skupiny si na vrch svojho hárku jednu z otázok napíše. Pre inšpiráciu môžete využiť tabuľku nižšie.
- Úlohou každého člena alebo členky skupiny je za 5 minút napísať 5 nápadov na položenú otázku.
- Po uplynutí piatich minút každý v skupine posunie svoj hárok človeku po pravici.
- Úloha sa opakuje – napísať za 5 minút 5 nápadov na položenú otázku. Avšak pozor, nové nápady sa musia líšiť od tých, ktoré už boli napísané.
- Cvičenie naberá na náročnosti každým ďalším kolom, pretože je okrem vymýšľania nápadov potrebné venovať čas aj prečítaniu tých predchádzajúcich. Zároveň je v každom ďalšom kole potrebné prichádzať so stále netradičnejšími nápadmi, keďže je pravdepodobné, že tie jednoduché a racionálne už boli napísané v predchádzajúcich kolách.
- V cvičení pokračujte, až kým všetci neprispeli svojimi nápadmi na všetky otázky.
- Na záver venujte 5 minút spoločnej reflexii.

Pokyny pre realizáciu online:

- Aktivitu realizujte podľa postupu vyššie s tým rozdielom, že namiesto hárkov papiera využijete hárky zošita v niektorom z tabuľkových procesorov. Zošit triede nazdieľajte na začiatku aktivity.

Tabuľka téz a otázok

TÉZA	OTÁZKA 1	OTÁZKA 2	OTÁZKA 3	OTÁZKA 4
Prístup k internetu by sa mal stať ľudským právom.	Na čo slúži internet?	Aké sú možné riziká všeobecného prístupu k internetu?	Aké sú možné prínosy všeobecného prístupu k internetu?	Čo všetko je potrebné spraviť, aby mal každý človek prístup k internetu?
Školy by mali prejsť z hodnotenia vo forme známok na hodnotenie popisné.	Prečo je hodnotenie pre vzdelávací proces dôležité?	Aké sú výhody hodnotenia vo forme známok?	Aké sú výhody popisného hodnotenia?	Kto a prečo by mohol protestovať proti zavedeniu popisného hodnotenia?
Prístup na sociálne siete by mal byť podmienený dovŕšením 15. roku života.	Aké zručnosti a vedomosti má priemerný 15-ročný človek?	Aké sú nástrahy používania sociálnych sietí?	Aké sú prínosy používania sociálnych sietí?	Čo môže byť náhradou sociálnych sietí?
Dávanie darčiekov rodine a blízkym by nemalo byť súčasťou Vianoc.	Prečo ľudia obdarúvajú iných?	Aké zvyky sú spojené s Vianocami?	Nesie so sebou zvyk dávania darčiekov nejaké mínusy? Aké?	Prečo sú Vianoce dôležitým sviatkom?

Reflexia:

Ako ste sa počas cvičenia cítili? Vnímali ste zmenu náročnosti aktivity v priebehu cvičenia?

Ktorá otázka bola pre Vás najnáročnejšia? Prečo?

Kde všade by ste vedeli využiť metódu brainstormingu?

Aktivita 2.2: Pre a proti

Zameranie aktivity: oboznámenie s rozhodovacou analýzou

Trvanie aktivity: 25-45 minút: úvod 5 minút, cvičenie 10 minút/otázka

Spôsob realizácie: prezenčne aj online

Náročnosť: nenáročná

Pomôcky: /

Úvod:

Rozhodovanie je prirodzená, nutná a zväčša rutinná činnosť. Často prebieha tak rýchlo, že si samotný rozhodovací proces ani nestihneme uvedomiť. Rozhodnúť sa o tom, či si ráno oblečieme biele alebo modré tričko, alebo či si dáme na raňajky k cereáliám mlieko alebo jogurt, je triviálna záležitosť. Náročnejšie je však rozhodnúť sa o tom, ktoré cestovné poistenie si kúpime na dovolenku, či sa presťahujeme do iného mesta, alebo koho budeme voliť. V takýchto prípadoch nám s rozhodovaním dokážu pomôcť analýzy, modely a matice. Najjednoduchšou metódou rozhodovania je tzv. analýza pre a proti, pomocou ktorej dokážeme nájsť dôvody k obojom pólom rozhodovacieho spektra a vzájomne ich porovnať.

Pokyny:

Aktivitu môžete realizovať v nadväznosti na aktivitu 2.1 alebo samostatne.

- Pripravte si niekoľko zložitejších otázok alebo téz, ku ktorým bude musieť trieda vyjadriť svoj postoj. Pred tým, než začnete s aktivitou, nechajte triedu hlasovať, či s tézou súhlasí, nesúhlasí, alebo sa nevie rozhodnúť. Výsledky hlasovania si zaznamenajte.
- *Ak ste aktivitu 2.1 realizovali:* Výstupom aktivity 2.1 by mal byť zoznam rôznorodých, vzájomne nepreviazaných myšlienok k určitej téze. Použite ich v tejto aktivite tak, že ich zaradíte do tabuľky nižšie podľa toho, či danú tézu podporujú alebo vyvracajú.
- *Ak ste aktivitu 2.1 nerealizovali:* Otázky alebo tézy vyžadujúce rozhodnutie si môžete vymyslieť sami alebo sa inšpirovať tézami uvedenými v aktivite 2.1. Žiakov a žiačky povzbudzujte, aby vymýšľali dôvody pre a proti téze. Nápady zapisujte do tabuľky.
- Dbajte na to, aby boli v tabuľke uvedené aspoň 3 dôvody pre každú stranu.

PRE	PROTI
•	•
•	•
•	•

- Po vyplnení tabuľky nechajte triedu opäť hlasovať. Výsledky zapíšte a porovnajte s úvodným hlasovaním. Sústreďte sa najmä na to, či sa znížil počet žiakov a žiačok, ktorí k téze nevedia zaujať jasné stanovisko. Triedy sa pýtajte, čo im v rozhodnutí pomohlo.
- Spracovať takto môžete s triedou niekoľko tém.
- Rozhodovanie môžete navyše ozvláštniť tým, že okrem jednoduchého hodnotenia pre a proti pridáte tiež kategórie dôležité a nedôležité.

	PRE	PROTI
<i>Dôležité</i>	• •	•
<i>Nedôležité</i>	•	•

Príklad:

Výstup z aktivity 2.1:

TÉMA	Dávanie darčiekov rodine a blízkym by nemalo byť súčasťou Vianoc.			
OTÁZKA	Prečo ľudia obdarúvajú iných?	Aké zvyky sú spojené s Vianocami?	Nesie so sebou zvyk dávania darčiekov nejaké mínusy? Aké?	Prečo sú Vianoce dôležitým sviatkom?
ODPOVEĎ 1	Pretože z toho majú dobrý pocit.	Zdobenie Vianočného stromčeka.	Veľké výdavky.	Ponúkajú priestor na to, aby sme strávili čas s blízkymi.
ODPOVEĎ 2	Aby ukázali, že si môžu dovoliť kúpiť drahé dary.	Prerezávanie jabĺčka - aby sme zistili, či bude rodina zdravá.	Stres z nakupovania darčiekov.	Je s nimi spojená dôležitá symbolika.

Analýza pre a proti na otázku: „Mali by ľudia na Vianoce obdarúvať svoju rodinu a blízkych?“

	PRE	PROTI
<i>Dôležité</i>	• Dary prinášajú radosť obdarovanému aj darujúcemu.	• Hlavnou myšlienkou Vianoc by mala byť radosť z času stráveného s rodinou a blízkymi.
<i>Nedôležité</i>	• Darčeky pod ozdobeným Vianočným stromčekom pôsobia esteticky	• Zháňanie darov na poslednú chvíľu prináša stres.

Aktivita 3: Einsteinova hádanka

Zameranie aktivity: posilnenie logického úsudku

Trvanie aktivity: 30–60 minút

Spôsob realizácie: prezenčne aj online

Náročnosť: stredne náročné

Pomôcky: tabuľa/flipchart, fixy

Úvod:

Einsteinova hádanka je logická hádanka, o ktorej sa traduje, že ju v mladosti vytvoril sám Albert Einstein. Údajne ju bez zapisovania priebežného riešenia, teda „z hlavy“, dokážu vyriešiť iba 2% populácie. Pre jej vyriešenie je potrebné použiť logické odvodzovanie, informácie kategorizovať a hľadať medzi nimi súvislosti.

Pokyny:

- V závislosti od charakteru a dynamiky skupiny môžete hádanku nechať triedu riešiť individuálne, v menších skupinách alebo spoločne.
- K dispozícii je niekoľko faktov a nápovedí, ktoré pomôžu hádanku rozlúsknuť.
- Diskusiu facilitujte a priebežné riešenie skupiny zapisujte do šablóny tabuľky (viď nižšie) na tabuľu, flipchart, alebo do tabuľkového procesoru v prípade online výučby.
- Triede pravidelne pripomínajte, aby sa necítili demotivované, ak v priebehu riešenia objavia chybu vo svojich predchádzajúcich úsudkoch. Cieľom je posilňovať logické zmýšľanie, nie prísť rýchlo k riešeniu.

Zadanie: Zistite, kto chová rybičky.

Fakty:

- Na ulici je 5 domov, pričom každý má inú farbu.
- V každom dome žije osoba inej národnosti.
- Každý obyvateľ domu pije iný typ nápoja, fajčí inú značku cigariet a chová iné zviera.
- Nikto z nich nepije, nefajčí a nechová to čo ostatní.

Nápovedy:

- Angličan žije v červenom dome.
- Švéd chová psy.
- Dán pije čaj.
- Zelený dom je hneď naľavo od bieleho.
- Obyvateľ zeleného domu pije kávu.
- Ten, kto fajčí cigarety Pall Mall, chová vtáky.

- Obyvateľ žltého domu fajčí cigarety Dunhill.
- Ten, kto žije v prostrednom dome, pije mlieko.
- Nór žije v prvom dome.
- Ten, kto fajčí cigarety Blends, žije vedľa chovateľa mačiek.
- Chovateľ koní žije vedľa toho, kto fajčí cigarety Dunhill.
- Ten, kto fajčí cigarety Blue Master, pije pivo.
- Nemec fajčí cigarety Prince.
- Nór žije vedľa modrého domu.
- Sused toho, kto fajčí cigarety Blends, pije vodu.

Národnosť					
Farba domu					
Cigarety					
Nápoj					
Domáce zviera					

Aktivita 4: Rozhádzané myšlienky

Zameranie aktivity: poukázanie na logickú nadväznosť myšlienok

Trvanie aktivity: 30 minút: úvod 5 minút, cvičenie 15 minút, reflexia 10 minút

Spôsob realizácie: prezenčne

Náročnosť: nenáročná

Pomôcky: 3-5 opisných textov

Úvod:

Myšlienky vyjadrujeme v logickej štruktúre – každá ďalšia veta by mala nadväzovať na tie predchádzajúce. Rovnako ako nadväznosť dodržiavame pri opise bežných udalostí, príbehov kníh a filmov, by sme sa mali naučiť ju dodržiavať aj pri zdôvodňovaní.

Pokyny:

- Vybrané texty si vytlačte a rozstrihnite po jednotlivých vetách alebo súvetiach.
- Triedu rozdeľte do menších 2-3 členných skupín.
- Každé skupine dajte sadu ústrižkov.
- Triede vysvetlite, že ich úlohou je ústrižky poskladať do troch celistvých textov.
- Na záver venujte 5 minút spoločnej reflexii.

Texty:

1. Úryvok z článku „Keď titul Miss World získala prvá žena tmavej pleti, bol to škandál. No nielen pre jej víťazstvo“ autorky Jany Alexovej.

Zverejnené 23.12.2020 na <https://kultura.sme.sk/c/22561247/ked-titul-miss-world-ziskala-prva-zena-tmavej-pleti-bol-to-skandal-no-nielen-pre-jej-vitazstvo.html>

Text:

Súťaž Miss World patrila začiatkom 70. rokov 20. storočia k najsledovanejším televíznym šou sveta. K obrazovkám pritiahla aj viac ako sto miliónov divákov, ktorí s napätím čakali, ktorá z missiek sa stane najkrajšou ženou sveta.

V roku 1970 sa súťaž konala v Londýne a moderoval ju legendárny britský komik Bob Hope.

A nezaobišla sa bez škandálov. Pohoršenie si organizátori súťaže vyslúžili ešte pred jej začiatkom, keď Juhoafrickej republike umožnili do súťaže nominovať až dve kandidátky – jednu bielej pleti a druhú čiernej pleti.

No neostalo len pri tom. Počas živého vysielania na pódium vtrhli členky Hnutia za práva žien. Tvrdili, že súťaž krásy ponižujú a dehonestujú ženy a na pódiu na protest rozsykali múku a zhnité ovocie.

Ďalší škandál napokon vyvolalo aj rozhodnutie poroty, ktorá za víťazku zvolila Miss Grenady a nie favorizovanú kandidátku zo Švédska.

Jennifer Hosten z malého štátu v Karibiku sa tak stala prvou černošskou ženou v histórii, ktorá získala titul Miss World. Černošská súťažiaca z Juhoafrickej republiky sa napokon stala prvou vicemiss.

Následne sa spustila vlna obrovských protestov a obvinení, že súťaž bola zmanipulovaná.

Hlasy sa museli znovu prerátavať a síce ukázali, že právoplatnou víťazkou je Jennifer Hosten, pod tlakom médií napokon na svoju funkciu rezignovala riaditeľka Julia Morley.

Skutočné udalosti súťaže Miss World inšpirovali aj filmárov. Tému nakrútila režisérka Philippa Lowthorpe a do hlavnej úlohy feministickej aktivistky Sally Alexander obsadila Keiru Knightley.

2. Knižné odporúčanie prekladateľa Dušana Martinčoka

zverejnené na <https://www.cocitat.sk/autori/dusan-martincok/>

Text:

Príbeh služobníčky som dočítal v čase českých volieb charakteristických únavou z demokracie.

Najslávnejšia knihu Margaret Atwood tento typ únavy bezpečne zaženie.

Hlavná postava je služobníčka v teokratickej krajine kdesi na území bývalých Spojených štátov.

Nemá takmer nijaké práva a je nútená žiť v akejsi forme sexuálneho otroctva.

Sloboda sa vytrácala nenápadne, až jedného dňa všetky ženy prepustia z práce a zablokujú im bankové účty.

Krásne napísaný príbeh je ako zlý sen, ktorý pripomína, aká tenká je hranica medzi spoločenským zriadením, v ktorom môžeme prijímať svoje vlastné rozhodnutia a totalitou, v ktorej za nás rozhodujú iní.

3. Úryvok z blogu „Nezodpovednosť je človeku prirodzená. Bojujme proti nej!“ autora Dušana Fábika.

Zverejnené 22.12.2020 na <https://dusanfabik.blog.sme.sk/c/551413/nezodpovednost-je-cloveku-prirodzena-bojujme-proti-nej.html>

Text:

Ľudia majú tendenciu k väčšej zodpovednosti pokiaľ nie sú súčasťou skupiny ľudí.

Osoba ako jednotlivec je teda viac zodpovedná ako osoba, ktorá je súčasťou skupiny.

Tento všadeprítomný fakt s ďalekosiahlymi dôsledkami experimentálne preukázali v roku 1968 Darley a Latané.

Účastníkmi výskumu boli nič netušiaci študenti, ktorí sa mylne domnievali, že sa zúčastnia diskusie cez systém interkom.

Každý z nich zostal osamote v malej miestnosti a diskusia mohla začať.

Krátko po začatí diskusie sa však účastníkovi výskumu spustila nahrávka, v ktorej študent na opačnom konci hovoru prosil o pomoc kvôli epileptickému záchvatu.

Darley a Latané zistili, že ak sa pokusná osoba domnievala, že s daným študentom diskutuje sama, existovala relatívne veľká tendencia rýchlo vyhľadať pomoc - na úrovni 85%.

Pokiaľ však pokusná osoba verila, že okrem nej sa diskusie v iných miestnostiach zúčastňujú ďalší piati, tendencia vyhľadať pomoc klesla na 31%.

Darley a Latané vykonali viaceré experimenty, pričom výsledok zostal rovnaký.

Pritomnosť iných osôb znižuje zaangažovanie jednotlivca. Tento fenomén nazvali Bystander efekt (efekt prihliadajúceho) a do dnešného dňa sa radí k najznámejším experimentom sociálnej psychológie.

Reflexia:

Sú texty zrozumiteľné? Je v nich niečo, čomu nerozumiete?

Ako ste pri skladaní textov postupovali? Mali ste systém alebo ste úseky spájali náhodne?

Čo vám pomohlo úseky zoradiť? Boli to niektoré slová v texte? Ktoré?

Kritické myslenie ako základ debaty

Aktivita 5: Diskusný kódex

Zameranie aktivity: pravidlá slušnej diskusie

Trvanie aktivity: 45 minút: úvod 5 minút, vzhľadnutie záznamov diskusií a tvorba diskusného kódexu 40 minút

Spôsob realizácie: prezenčne aj online

Náročnosť: nenáročná

Pomôcky: záznamy debát/diskusií

Úvod:

Kľúčovým aspektom diskusií nie je iba obsah, ale aj formát, v ktorom sú vedené. Rovnako dôležité sú aj diskusné pravidlá. Len ťažko totižto dospejeme k slušnej a konštruktívnej diskusii, ak si budeme sústavne skákať do reči, či používať osobné invectivy. Rozumný formát a správne nastavené pravidlá dokážu zabezpečiť vyváženosť a vecnosť diskusie, pretože nás nútia nechať diskusným partnerom priestor vyjadriť celistvú myšlienku a aktívne ich počúvať, čo nám následne umožňuje na ich vstupy reagovať adekvátnejšie. Prvým krokom na ceste ku kvalitnej výmene názorov je preto riadiť sa diskusným kódexom – súborom pravidiel, ktoré nastavujú slušnej diskusii mantinely.

Pokyny:

- Triede premietnite niekoľko záznamov diskusií – môžete použiť záznamy priložené na konci zadania, či doplniť vlastné. Na základe nich spoločne zostavíte zoznam pravidiel, ktoré by mali byť súčasťou slušnej diskusie.
- Premietané záznamy v príhodných chvíľach pozastavujte a požiadajte triedu, aby pomenovala čo pozoruje. Pokúste sa z pozorovaní naformulovať pravidlá.
- Pri každom navrhnutom pravidle spoločne diskutujte, prečo je dôležité, aby bolo do zoznamu zaradené. Odsúhlasené pravidlá postupne zapisujte.
- Dbajte na to, aby bola s konečným zoznamom trieda stotožnená. Diskusný kódex by mal byť pre skupinu záväzným súborom pravidiel, ktoré bude dodržiavať pri akejkoľvek ďalšej aktivite.

Záznamy:

1. Úryvok v čase 55:40-1:01:51 z Najväčšej predvolebnej debaty s Braňom Závodským a Marcelou Šimkovou zverejnenej 25. februára 2020: <https://www.youtube.com/watch?v=W3aaNh7uTfA&t=3340s>
2. Úryvok v čase 50:04-53:10 zo záznamu duelu Andreja Danku a Mariana Kotlebu zverejneného 20. mája 2019 televíziou TA3: <https://www.youtube.com/watch?v=QT-glNhTfeU>
3. Ľubovoľne dlhý úryvok z relácie Do kríža -- Nenarodení: kto má rozhodnúť? s hosťami Vladimírom Palkom a Martinom Poliačikom vysielanej 20.05.2020: <https://www.rtvs.sk/televizia/archiv/15289/229155>

Aktivita 6: Balón

Zameranie aktivity: základy argumentácie prostredníctvom hry

Trvanie aktivity: 45 minút: príprava hry 5 minút, skupinová práca 15 minút, spoločná reflexia 25 minút

Spôsob realizácie: prezenčne

Náročnosť: stredne náročné (môže byť citlivé!)

Pomôcky: nájdete v prílohe na konci príručky: karty postáv

Úvod: /

Pokyny:

- Rozdeľte triedu čo najrovnomernejšie do 4-6 členných skupín.
- V každej skupine náhodne pridelte každému žiakovi a každej žiačke jednu postavu zo sady.
- Dbajte na to, aby každá skupina dostala rovnakú sadu postáv (s výnimkou, ak nie je kvôli počtu žiakov a žiačok v triede možné vytvoriť rovnako veľké skupiny – v tom prípade pridelte k základnej sade o postavu viac alebo jednu postavu odoberte).
- Prečítajte triede nasledujúci príbeh:

„K narodeninám ste dostali poukaz na let balónom nad Slovenským rajom. V deň letu sa vás v koši balónu stretá viacero, vzájomne sa nepoznáte. Od zeme sa odpichujete celí nadšení a všetci sa svorne tešíte na výhľady, ktoré vás čakajú. Počasie Vám praje, Slnko v tento letný deň hreje, rýchlo stúpate k oblohe. Keď tu zrazu – prásk! Na plášti balónu sa objaví obrovská diera. Začínate rýchlo klesať k zemi, pod vami je hustý les a riečne prielomy. Pilot balónu odhodil už všetky vrecia s pieskom, povyhadzoval všetky nepotrebné veci a balón napriek tomu nie je odťažovaný natoľko, aby v páde spomalil. Ak chcete zachrániť aspoň niektoré zo životov, v balóne môžu okrem pilota zostať iba dvaja ľudia. Musíte sa spoločne rozhodnúť, kto to bude. Nekonať znamená istú záhubu pre všetkých.“

- Úlohou každej skupiny je sa v priebehu 15 minút dohodnúť na 2 postavách, ktorým dovoľia prežiť. Každá z postáv by mala dostať priestor na to, aby ostatným vysvetlila, prečo by mala prežiť práve ona.
- Aktivitu ukončte spoločnou reflexiou.

Zoznam postáv:

JÚLIA

Voláš sa Júlia, máš 69 rokov, pochádzaš zo Sabinova, ale od 20-tich žiješ v Prešove. Si kresťanka, máš 2 deti a 5 vnúčat, ktoré Ťa zbožňujú a trávajú s Tebou každé leto. Už si na dôchodku, no ostávaš aktívna vo svojej komunite a často organizuješ verejné diskusie, či charitatívne zbierky. Vo voľnom čase pestuješ jablká, ktoré dodávaš do lokálneho reťazca potravín. Si bývalá disidentka. Každé ráno vstávaš s myšlienkou, že ak by toto mal byť Tvoj posledný deň, nemáš čo ľutovať, pretože si spokojná s tým ako dosiaľ Tvoj život vyzeral.

PETER

Voláš sa Peter, máš 56 rokov a celý život žiješ v Trnave. Pochádzaš zo židovskej rodiny a v tomto náboženstve si vychovával aj svoje tri deti, ktoré študujú na vysokých školách v Brne, Londýne a Košiciach. Si docentom politológie, ktorú vyučuješ na Trnavskej univerzite, popritom sa však venuješ aj analytickej práci v Bratislavskom Inštitúte pre dobre spravovanú spoločnosť. Tvoji prarodičia zahynuli v Osvienčime.

DENISA

Voláš sa Denisa, máš 41 rokov a celý život žiješ v obci Šiatorska Bukovinka, v ktorej si už druhé volebné obdobie starostkou. Ľudia Ti dôverujú a vždy k Tebe chodia po radu, ak majú s niečím starosti. Sama vychovávaš 16-ročnú dcéru Janku. Nie si nábožensky založená, keďže si bola vychovávaná s myšlienkou, že život človeka najviac ovplyvňuje to, ako on sám dokáže využívať svoje danosti a schopnosti vo svoj prospech. Vo voľnom čase maľuješ krajinky, ktoré úspešne dražíš.

ONDREJ

Voláš sa Ondrej. Máš 34 rokov, jedného 6-ročného syna a manželku. Hoci pochádzaš zo Zvolena, práve staviate dom v Banskej Bystrici. Si veriaci, každé nedeľné dopoludnie tráviš na omši v kostole. Máš prirodzený hudobný talent, od mala hrávaš na husliach a cimbale a práve tým sa aj živiš. Najmä v piatky a soboty chodievaš hrať na oslavy a svadby, vďaka čomu dokážeš zarobiť dosť na to, aby si vedel splácať hypotéku na výstavbu domu. Si Róm.

WARIS

Voláš sa Waris. Máš 28 rokov, pochádzaš zo Somálska, ale už druhý rok žiješ v Žiline aj so svojim manželom a 4 deťmi. Ste moslimská rodina, modlievate sa 5 krát denne, Vaši susedia to úplne nechápu a niektorí sa Vás stránia. Občas máš neprijemný pocit, že sa Ťa boja. A pritom je to práve naopak – Ty sa bojiš ich. Nerozumieš ešte dobre slovensky, ale za posledné roky si sa naučila plynule anglicky a nemecky. Napriek tomu si mala problém nájsť si tu prácu, všade vraj mali plno. Nakoniec Ťa prijali ako výpomoc do kuchyne vo fast-foodovej reštaurácii.

TOBIÁŠ

Voláš sa Tobiáš. Máš 23 a pochádzaš z Bratislavy. Len prednedávnom si dokončil vysokú školu v odbore informatika a hneď sa Ti podarilo uchytiť sa vo veľkej nadnárodnej IT firme, ktorá sa venuje vývoju bezpečnostného softvéru. Máš skvelý plat, zaujímavých priateľov, často si dopraješ dobrú gastronómiu a kultúru. Skrátka, tešíš sa zo života. Si vegetarián, nakupuješ iba v secondhandoch a ako budhista pravidelne medituješ. Je tu jedna vec, o ktorej Tvoji priatelia vedia, ale pred trochu konzervatívnejšími rodičmi to tajíš – si gay.

Otázky:

Rozhodovala sa vaša skupina podľa nejakých kritérií? Akých?

Mali niektoré kritéria väčšiu váhu ako iné? Prečo?

Rozhodli ste sa ostať v balóne všetci aj napriek tomu, že to znamenalo istú záhubu? Prečo?

Používali ste pri svojej obhajobe viac objektívne argumenty alebo ste útočili na súciti ostatných?

Čo bolo pre vás pri tejto aktivite najnáročnejšie?

Poznáte z hodín dejepisu podobné príbehy, v ktorých sa ľudia museli rozhodovať o obetovaní iných, aby si zachránili vlastný život?

Aktivita 7: Príčiny a následky

Zameranie aktivity: príčinnno-následkové vzťahy

Trvanie aktivity: 45 minút: 5 minút úvod, 15 minút rešerš, 15 minút cvičenie, 10 minút spoločná reflexia

Spôsob realizácie: prezenčne

Náročnosť: stredne náročné

Pomôcky: prístup k internetu

Úvod:

Kauzalita je vzťah dvoch javov, v ktorom jeden jav (príčina) za určitých podmienok vyvoláva druhý jav (následok). Napríklad, ak sa budeme niekoľko dní vystavovať slnku, opálime sa. Ak budeme mať dlhodobo vyšší kalorický príjem ako výdaj, prejaví sa to na našej postave. Alebo ak sa budeme pravidelne venovať behu, posilníme srdce.

Korelácia je vzťah dvoch javov, ktoré prebiehajú v rovnakom čase, ale nie je medzi nimi príčinnno-následkový vzťah, t.j. jeden jav nevyvoláva druhý. Väčšina hráčov hokejového tímu Pittsburgh Penguins si počas celého playoff NHL v roku 2009 neholila bradu a tím napokon NHL vyhral. Vyrásť bradu si však nechávali aj hráči ďalších tímov, ktoré Stanley cup nevyhrali. Vzťah medzi zarastaním a výhrou ligovej súťaže teda nebol kauzálny, ale korelatívny.

Šport predstavuje oblasť, v ktorej je najstť kauzálny vzťahy pomerne jednoduché. Tímy s dobrou technikou a kondíciou vyhrávajú viac zápasov, jednotlivci, ktorí venujú viac času regenerácii, trpia zraneniami menej, bohaté kluby mávajú kvalitnejšie družstvá... Náročnejšie je pomenovať jasné príčiny v neprebádaných vedeckých otázkach, či spoločenských témach. Spoločenské javy bývajú natoľko komplexné, že spravidla existuje viacero príčin, ktoré k nim prispievajú. Súbežne s príčinami sa často vyskytujú ďalšie javy, ktoré ich priamo nespôsobujú, no môžu mať s nimi zdanlivý súvis. Takáto situácia dokáže človeka popliesť a vyvolávať rozpor medzi skupinami ľudí, ktorí príčiny rovnakého spoločenského javu identifikujú inak. O to dôležitejšou sa javí zručnosť vedieť svoje postoje vysvetliť, odôvodniť a dať tak priestor diskusným partnerom reagovať na našu logiku príčinnno-následkového vzťahu namiesto toho, aby reagovali na jeho absenciu.

Pokyny:

- Vysvetlite triede rozdiel medzi kauzalitou a koreláciou.
- Účelom tohto cvičenia je naučiť žiakov a žiačky vysvetľovať prepojenie dvoch javov v príčinnno-následkovom vzťahu. Kombinácie javov nájdete v tabuľke nižšie, prípadne môžete doplniť vlastné.

NÁROČNOSŤ 1	NÁROČNOSŤ 2	NÁROČNOSŤ 3
šport – fyzická kondícia	alkohol – automobilová nehoda	hodiny dejepisu - pacifizmus
domáci miláčik – zodpovednosť	fajčenie – náchylnosť na ochorenia dýchacích ciest	matematické korešpondenčné semináre – finančná gramotnosť
dobrá učiteľka – múdra žiačka	vzdelanie – vyššia mzda	vyšší počet fastfood reštaurácií – nedostatok kardiológov

- Čím viac poznatkov o konkrétnych pojmoch žiaci a žiačky majú, tým lepšie budú schopní/schopné vysvetliť ich vzťah. Preto je dôležité pred začiatkom cvičenia vyhradiť 15 minút na to, aby si o pojmoch, ktoré dostatočne nepoznajú, vyhľadali informácie. Napr. pri vzťahu alkohol – automobilová nehoda môže byť nápomocný poznatok ako alkohol vplýva na ľudský organizmus a aké činnosti mozog vykonáva pri šoférovaní.
- Po uplynutí času na vyhľadanie informácií rozdeľte triedu do dvojíc. Dvojica sa vo vysvetľovaní strieda a každý z dvojice vysvetlí aspoň 3 odlišné vzťahy (dokopy teda každá dvojica vysvetlí vzťahov 6).
- Počas toho, ako jeden z dvojice prezentuje vysvetlenie, druhý pozorne počúva a prípadne si zapisuje chýbajúce prepojenia v myšlienkovom reťazci prezentujúceho, na ktoré sa ho potom dopytuje.
- **Upozornenie:** Ako je spomenuté v úvode aktivity, javy môžu mať príčin viacero. Napríklad, automobilové nehody nie sú spôsobené iba alkoholom, ale taktiež zlými jazdnými podmienkami, nevyhovujúcim stavom vozidla a pod. Cieľom tohto cvičenia preto nie je obsiahnuť všetky možné príčiny, ale naučiť žiakov a žiačky nájsť a vysvetliť vzťah medzi dvoma konkrétnymi javmi.

Reflexia:

Pokúste sa vlastnými slovami vysvetliť rozdiel medzi kauzalitou a koreláciou.

Ktorá kombinácia javov sa vám vysvetľovala najťažšie? Prečo?

Máte vo zvyku zdôvodňovať svoje postoje? Prečo áno/nie?

Aktivita 8: Argument

Zameranie aktivity: oboznámenie s argumentom a tréning v jeho tvorbe

Trvanie aktivity: 45 minút: úvod 5 minút, príprava aktivity 6 minút, skupinová práca 24 minút, spoločná reflexia 10 minút

Spôsob realizácie: prezenčne

Náročnosť: stredne náročné

Pomôcky: prístup na internet

Úvod:

Argument je uzavretým myšlienkovým celkom, množinou po sebe nasledujúcich výrokov, v ktorej výrok nazývaný záver vyplýva z výrokov, ktoré mu predchádzajú. Argument používame na to, aby sme presvedčili diskusného partnera o správnosti našich záverov. Argument štandardne pozostáva z troch častí:

1. Tvrdenie - spravidla formulované v jednej uzavretej vete, ktorá zhrňa myšlienku celého argumentu.
2. Vysvetlenie - býva najrozsiahlejšou časťou, pretože vysvetľuje logiku argumentu. Popisuje príčinnno-následkový reťazec javov (viď aktivita 7).
3. Dôkaz - ukazuje, ako naše zatiaľ iba teoretické vysvetlenie funguje aj v praxi. Dôkazmi bývajú najrôznorodnejšie typy dát, popis opakujúceho sa vzorca správania, či analógie (obdobné javy).

Príklad:

1. Tvrdenie: Kritické myslenie by malo byť štandardnou súčasťou vzdelávania, pretože žiakov a žiačky lepšie pripravuje na život.
2. Vysvetlenie: Cieľom výchovno-vzdelávacieho procesu je človeka pripraviť na život z hľadiska vedomostí, ale aj správania v rôznych životných situáciách. Kritické myslenie tomu výrazne napomáha, pretože posilňuje čitateľskú gramotnosť, informačnú gramotnosť a schopnosť riešiť problémy. Tým človeka lepšie pripravuje na výzvy, ktoré ho môžu v živote postretnúť.
3. Dôkaz: Vedecká štúdia z roku 2017¹, ktorá skúmala vplyv inteligencie a kritického myslenia na životné udalosti, potvrdila, že zručnosť kriticky myslieť dokáže zabrániť výskytu negatívnych životných udalostí.

Pokyny:

- Vysvetlite triede čo je argument a z akých častí pozostáva.
- Rozdeľte triedu do dvojíc a z vždy z troch dvojíc vytvorte skupinu.
- Každé skupine pridajte tri tézy – môžete použiť tézy zo zoznamu nižšie alebo si vymyslieť vlastné.
- Skupina každú tézu spracuje nasledovne:
 - jedna dvojica vytvorí a odprezentuje argument za tézu,

- druhá dvojica vytvorí a odprezentuje argument proti téze,
- tretia skupina bude posudzovať, ktorý argument bol silnejší a prečo.
- Upozorníte triedu na to, že každá dvojica v skupine by si mala vyskúšať všetky tri pozície, t.j. raz tvoriť argument za, raz proti a raz posudzovať.
- Na tvorbu argumentov vyhradíte 5 minút, na následnú prezentáciu a posúdenie 3. Spracovanie jednej tézy by teda skupine malo trvať nanajvýš 8 minút.
- Dbajte na to, aby trieda tvorila argumenty pomocou štruktúry tvrdenie – vysvetlenie – dôkaz.
- Žiakom a žiačkam umožnite vyhľadávať dôkazy pre svoje argumenty na internete.
- Na aktivitu dohliadajte a v prípade potreby poskytnite skupinám pri tvorbe argumentov pomoc.
- Na záver venujte 10 minút spoločnej reflexii.

Zoznam téz²:

- Fajčenie by malo byť zakázané.
- Cirkev by mala dovoliť kňazom založiť si rodinu.
- Ženy a muži v domácnosti by mali poberať minimálnu mzdu od štátu.
- V širších centrách metropol Európskej únie by mala byť zakázaná doprava osobnými automobilmi.
- Cudzojazyčné filmy by mali byť vysielané v pôvodnom znení s titulkami.
- Na kandidátnych listinách politických strán by mal mať každý tretí kandidát menej ako 30 rokov.
- Hodnotenie učiteľov žiakmi by malo byť zohľadnené vo výške ich platu.
- Telesná výchova by mala byť nepovinná.
- Na školách by mali byť nainštalované bezpečnostné kamery.
- Mať účet na internetových sociálnych sieťach by malo byť povolené len osobám nad 18 rokov.
- Absolventi slovenských lekárskech fakúlt by mali mať povinnosť ostať pracovať niekoľko rokov na Slovensku.
- Hazardné hry by mali byť zakázané.
- Vysokoškolské štúdium by malo byť spoplatnené.
- Reklama cielená na deti by mala byť zakázaná.
- Cena leteniek by mala byť priamoúmerná váhe pasažierov.

Reflexia:

Bolo pre vás náročné tvoriť argumenty? V čom?

Používate vo svojom živote argumenty? Prečo áno/nie?

Na čo sú argumenty dobré?

Aktivita 9: Argumentačné fauly

Zameranie aktivity: oboznámenie so štyrmi typmi argumentačných faulov

Trvanie aktivity: 75 minút: úvod 20 minút, príprava 10 minút, prezentácia 30 minút, skupinová reflexia 15 minút

Spôsob realizácie: prezenčne, online

Náročnosť: náročné

Pomôcky: zoznam téz, ústrižky s typmi argumentačných faulov, klobúk/čiapka

Úvod:

Pojem argumentačný faul označuje rečnícku praktiku, ktorá logicky chybný alebo neférový výrokový reťazec vydáva za argument. V metodických príručkách Kritické myslenie 1 a Kritické myslenie 2 ste sa už mohli oboznámiť s niekoľkými typmi argumentačných faulov – ad hominem, šikmou plochou, emocionálne zafarbeným jazykom, argumentom tradíciou a argumentom autoritou, či vydávaním korelácie za kauzalitu. V tomto rozšírení sa budeme sústrediť na ďalšie často sa vyskytujúce argumentačné fauly, vrátane slameného panáka, údeného sleďa, vyberania čerešní a falošnej dilemy. Žiaci a žiačky v tejto aktivite dostanú priestor na to, aby si uvedomili, ako argumentačné fauly vznikajú a ako môžu vyzerať. Vďaka tomu, že ich majú možnosť v kontrolovanom prostredí sami vytvoriť a vyhľadávať, v budúcnosti by ich mali vedieť identifikovať a vyhýbať sa ich používaniu.

1. Slamený panák (Strawman)

Slamený panák pomenúva praktiku, keď rečník alebo rečníčka skresľuje argument oponenta do absurdnej podoby, aby bol ľahšie napadnuteľný. Následne útočí a snaží sa vyvrátiť túto karikatúru, zatiaľ čo pôvodný argument môže naďalej platiť.

Prikladom slameného panáka k myšlienke, že prístup na sociálne siete by mal byť umožnený ľuďom až od 15 rokov, pretože v tomto veku sa už vedú rozumne vysporiadať s nástrahami, ktoré používanie sociálnych sietí prináša, by bolo tvrdenie, že ľuďom do 15 rokov zakazujeme socializovať sa s rovesníkmi a to musí nutne viesť k spomalenému vývoju sociálnych zručností. Pôvodný argument však netvrdí nič o zákaze, ani nespochybňuje dôležitosť sociálnych vzťahov vo fáze dospievania, iba reaguje na zápory spojené s jedným zo súčasných prostriedkov socializácie. Vecná reakcia by sa preto mala zameriavať na posúdenie vážnosti nástrah spojených s používaním sociálnych sietí, prípadne ich porovnaním s výhodami, ktoré sociálne siete ponúkajú.

2. Údený sleď (Red herring)

Údeným sledom rečník alebo rečníčka odpútava našu pozornosť od diskutovanej otázky pomocou argumentu, ktorý s ňou zdanlivo súvisí, no v skutočnosti na ňu neponúka žiadnu odpoveď. Táto taktika sa bežne vyskytuje v diskusiách na internete v momente, keď sa diskutujúci začne cítiť neisto, nevie svoju pozíciu obhájiť a tak na diskusiu nadviaže argumentom, v ktorého obhajobe sa cíti bezpečnejšie.

Predstavme si manželskú hádku, ktorej predmetom je kúpa práčky. Manželka navrhuje manželovi, aby čo najskôr kúpili novú, pretože tá stará sa im pokazila. Manžel reaguje tvrdením, že sa pokazila kvôli tomu, že si v nej manželka pravidel-

ne nechávala prať poťahy do auta a jedným dychom doloží otázku, či by nebolo lepšie nechávať poťahy čistiť v čistiarni. K tomu, či a kedy si kúpia práčku, prípadne či by nebolo lepšie nechať tú starú opraviť, sa manžel nevyjadril. Namiesto toho odviezol pozornosť k inej téme prostredníctvom zdanlivo súvisiacej myšlienky.

3. Vyberanie čerešní (Cherry picking)

Vyberanie čerešní pomenúva jav, keď v záujme dokázania svojho stanoviska rečník alebo rečníčka poukazuje na výnimočný príklad, či údaj, ktorý stanovisko zdanlivo podopiera, zatiaľ čo zamlčiava významnú časť protirečiacich prípadov a dát. Ide teda o silené vytváranie dôkazu zovšeobecňovaním nereprezentatívnej vzorky údajov.

Vyberanie čerešní je manipulatívna praktika, ktorú je možné zbadáť napríklad v politických diskusiách. Môže byť používaná úmyselne, no ľudia sa jej často dopúšťajú aj nevedome kvôli konfirmačnému skresleniu (ang. confirmation bias). Konfirmačné skreslenie označuje tendenciu mysle vyhľadávať, interpretovať a pamätať si informácie spôsobom, ktorý potvrdzuje predom vytvorené presvedčenia. Práve preto si ľudia obľubujúci konšpiračné teórie skôr zapamätajú články, ktoré tvrdia, že z očkovania ľudia ochromejú, ako tie, ktoré tvrdia opak.

4. Falošná dilema

Falošnej dilemy sa rečník alebo rečníčka dopúšťa, ak celé spektrum riešení určitej otázky zúži na dve alternatívy. Jednu pritom spravidla vykresľuje ako správnu, pravdivú, zatiaľ čo tú druhú prezentuje ako neatraktívne, horšie riešenie. Diskusiu tým zásadne oklieštuje a poslucháča/poslucháčku núti vybrať si jednu z extrémnych pozícií.

Príkladom falošnej dilemy je začiatok kampane boja proti teroru po útoku na Svetové obchodné centrum, ktorý sa stal 11. septembra 2001 v New Yorku. Bývalý prezident Spojených štátov amerických George W. Bush vtedy vo svojom prejave vyslovil nasledovnú myšlienku: „Každý národ, v každom regióne, teraz musí urobiť rozhodnutie. Buď ste s nami alebo ste s teroristami.“

Pokyny pre realizáciu prezenčne:

- Skupinu rozdeľte do dvojíc. Každá z dvojíc si v tajnosti z klobúka vytiahne jeden ústrižok s typom argumentačného faultu a dostane pridelenú tézu (môžete použiť zoznam priložený k aktivite 8 alebo si vymyslieť vlastné tézy).
- Dvojice majú 10 minút na to, aby na zadanú tézu vymysleli jeden logicky správny argument (viď aktivita 8) a následne:
 - vymysleli reakciu, ktorá bude obsahovať slameného panáka alebo
 - vymysleli reakciu, ktorá bude obsahovať údeného sleďa alebo
 - jeho dôkaznú časť upravili praktikou vyberania čerešní alebo
 - ho upravili praktikou falošnej dilemy.
- Po uplynutí prípravného času každá z dvojíc skupine odprezentuje svoju prácu. Úlohou skupiny je identifikovať o aký argumentačný fault ide.

Pokyny pre realizáciu online:

- Postupujte podobne ako pri realizácii prezenčne. Namiesto vyťahovania argumentačného faulu z klobúka môžete použiť jeden z náhodných generátorov na internete, napr. <https://pickerwheel.com/>.
- Na prácu v dvojiciach vyhradte 10-15 minút z hovoru, počas ktorých sa dvojice skontaktujú v osobitných videohovoroch a pripravujú si svoje argumenty.

Reflexia:

Ktorý z argumentačných faulov sa vám hľadal najťažšie? Prečo?

Viete opísať situácie, v ktorých ste sa sami dopustili argumentačných faulov?

Myslíte si, že je dôležité vyhýbať sa používaniu argumentačných faulov? Prečo?

Aktivita 10: Sága padacieho mostu

Aktivita bola s láskavým dovolením Slovenskej debatnej asociácie prepožičaná z Debatnej príručky pre stredné školy a upravená pre potreby vzdelávacieho programu Školy za demokraciu.

Zameranie aktivity: rozvoj argumentačných a prezentačných zručností

Trvanie aktivity: 90 minút: úvodná príprava 5 minút, prečítanie príbehu 5 minút, časť 1. príprava skupín 15 minút, časť 1. prezentácia skupín do 5 minút/skupina, prezentácia časti 2., časť 2. príprava skupín 15 minút, časť 2. prezentácia skupín do 3 minút/skupina, spoločná reflexia 10 minút

Spôsob realizácie: prezenčne aj online

Náročnosť: stredne náročné

Pomôcky: /

Úvod: /

Pokyny:

Časť 1.

- Upozorníte triedu, že bude počuť príbeh o kráľovi, princeznej a šialencovi. Koniec príbehu skončí vraždou. Vyskytne sa v ňom niekoľko ďalších postáv. Na tie by sa mali žiaci a žiačky sústrediť a obhájiť, akú veľkú zodpovednosť nesú tieto postavy za vraždu.
- Triedu rozdeľte rovnomerne do piatich rovnomerne veľkých skupín.
- Prečítajte im príbeh priložený na konci zadania a nechajte ich rozhodnúť, kto nesie najväčšiu a najmenšiu zodpovednosť za smrť kráľovnej. Povzbudte skupiny, aby si písali poznámky.
- Po prečítaní príbehu napíšte na tabuľu postavy, ktoré musia účastníci zoradiť. Postavami sú: Kráľovná, Kráľ, Šialenec, Drevorubač, Rybár, Pestúnka.
- Skupiny majú 15 minút na to, aby spravili finálny zoznam.
- Po 15 minútach bude mať každá skupina 3 minúty na to, aby odprezentovala svoje poradie a dôvody, na základe ktorých k nemu dospela. Zdôraznite, že prezentovanie dôvodov je pre cvičenie veľmi dôležité.
- Pri prezentácii jednotlivých skupín sa sústreďte predovšetkým na argumenty, ktorými podkladajú dôvody pre navrhnuté poradie. Po každej prezentácii sa spýtajte všetkých skupín vrátane prezentujúcej, ktoré boli silné a slabé miesta v argumentácii.
- v prípade realizácie online: Skupiny nechajte pripraviť svoje zoznamy v osobitných miestnostiach videokonferenčného prostredia, ak máte takú možnosť k dispozícii, prípadne v osobitných videokonferenčných hovoroch.

Príbeh:

V dávnych dobách existovalo kráľovstvo, ktorému vládol osamelý a slobodný kráľ. Často dobýjal iné krajiny a bol veľmi bohatý, no nemal nástupcu na trón, ktorý by po ňom mohol kráľovstvo prebrať. V súlade s tradíciami požiadal jedného dňa kráľa susedného kráľovstva o ruku jednej z jeho dcér. Susedné kráľovstvo so svadbou súhlasilo a tak si kráľ vzal krásnu princeznú.

Po svadbe ju presťahoval do svojho zámku uprostred jazera. Okolie jazera bolo obklopené hustými lesmi. Jediné, čo spájalo hrad s okolitým svetom, bol obrovský padací most.

Jedného dňa oznámil kráľ svojej novej manželke, že bude musieť odísť na dlhú výpravu, z ktorej sa vráti najskôr o šesť mesiacov. Prikázal jej, že počas tejto výpravy nesmie kráľovná opustiť za žiadnu cenu hrad. Na to, aby príkaz vzala vážne, jej dal podmienku - ak sa dozvie že hrad opustila, nechá ju zabiť. Kráľovná mu slúbila, že hrad neopustí.

Ako však plynul čas, kráľovná sa začala v hrade veľmi nudiť a cítiť veľmi osamelo. Po piatich mesiacoch v hrade sa rozhodla, že napriek všetkému riziku poruší svoj sľub a musí z hradu von. Prebehla cez padací most a vybrala sa do lesa.

Po tom, čo sa pár chvíľ prechádzania sa na čerstvom vzduchu, sa odrazu ocitla na peknej čistinke. Zbadala sympatického drevorubača a okamžite si padli do oka. Po tom, čo strávili spolu niekoľko pekných hodín, sa ale v kráľovnej začali ozývať výčitky svedomia. Uvedomila si, že sa musí za každú cenu vrátiť čo najskôr na hrad. Ak by ju totiž niekto zbadal mimo hradu, určite by ju nechal kráľ popraviť. Popriala drevorubačovi veľa šťastia a vybrala sa späť.

Keď sa vrátila, zbadala uprostred padacieho mosta postavu. Bol to obrovský muž, obecný blázon, ktorý bol známy svojimi výpadmi proti iným ľuďom. Keď sa priblížila na pár krokov k nemu, šialenec spoza chrbta vytiahol sekeru a začal na kráľovnú v bláznivom amoku kričať: „Skús sa priblížiť ešte o krok a zabijem ťa! Toto je môj most a nikto cez neho nesmie prejsť! Ak sa o to pokúsiš, tak ťa zabijem!

Volať o pomoc hradné stráže neprichádzalo do úvahy, pretože by prezradila, že porušila sľub a kráľ by sa o tom určite dozvedel. Kráľovná sa preto zdesená vrátila do lesa, aby našla mladého drevorubača, s ktorým strávila ten deň.

Rýchlo mu povedala o bláznovi, ktorý sa jej vyhrážal a žiadala ho o pomoc. Prosila ho, aby šiel bojovať so šialencom. Drevorubač sa však zľakol a prehlásil, že je drevorubačom a nie je bojovníkom. Odmietol ísť bojovať, pretože vedel, že nemá proti tomu šialencovi takmer žiadnu šancu. Navrhol preto kráľovnej, aby počkala do ďalšieho dňa. Možno by dovtedy šialenec zmizol a ona sa mohla pokojne vrátiť.

Pre kráľovnú to však nebola možnosť. Nevrátiť sa na noc na hrad by znamenalo, že sa kráľ o všetkom dozvie. Spomenula si, že pri jazere je chatrč, kde žije starec rybár. Z čistiny preto okľukou bežala k jazeru. Rybára zastihla doma. Požiadala ho, aby ju previezol cez jazero na svojom člne. Ten jej však odmietol pomôcť bez odmeny. Povedal jej, že za takúto riskantnú službu chce peniaze, a to vopred. Sľuby o bohatej odmene neskôr rybára nepresvedčili. Kráľovná však opustila hrad bez toho, aby si so sebou vzala akékoľvek zlato. Rybár ostal neoblomný, pretože sa bál, že kráľovná sľuby o odmene nedodrží. Kráľovná pochopila, že bez peňazí u neho nepochodí.

Medzičasom sa začalo zmrákať. Poslednou možnosťou, ktorá jej v zúfalstve napadla,

bola jej bývalá pestúnka. Pestúnkina dedina patrila už pár rokov jej kráľovstvu a bola iba chvíľu cesty od rybárovej chatrče. Zúfalá sa rozbehla do jej dediny, aby pestúнку požiadala o požičanie peňazi pre rybára. Zastihla ju doma, rýchlo jej vysvetlila situáciu a žiadala ju, aby nevyzradila kráľovi, čo sa stalo. Pestúnka jej však vysvetlila, že jej pomôcť nemôže. Znamenalo by to totiž, že by zradila lojalitu voči kráľovi, čo za žiadnu cenu nebola ochotná podstúpiť. Stisla preto plecami a povedala kráľovnej, že pomoc je proti jej presvedčeniu.

Kráľovná si pod váhou pokročilého času a bez ďalšieho východiska z tejto bezútešnej situácie uvedomila, že už nemá čo stratiť. Preto sa rozhodla, že sa pokúsi prešmyknúť popri šialencovi, ktorý stále okupoval padací most. Ten ju znova varoval, že ak sa pokúsi priblížiť, tak ju bez váhania zabije. Kráľovná neuposlúchla a tak sa stala obeťou nemilosrdnej vraždy.

Časť 2.

- Po tom, ako skupiny odprezentovali svoje dôvody, môžete cvičenie skomplikovať. Prezentujte triede vami dopredu vytvorené poradie. Môžete vybrať aj menej evidentné poradie, aby trieda musela viac premýšľať.

Napríklad:

1. Kráľ (najväčšia zodpovednosť)
 2. Drevorubač
 3. Kráľovná
 4. Rybár
 5. Pestúnka
 6. Šialenec (najmenšia zodpovednosť)
- Po predstavení tohto poradia nechajte skupinám 15 minút času, aby prišli s novými dôvodmi pre práve vypočuté poradie.
 - Každé skupine dajte opäť 3 minúty, aby prezentovali svoje dôvody. Dbajte na to, aby sa pri prezentácii dôvodov vystriedalo čo najviac členov a členiek všetkých skupín.

Reflexia:

Ako ste postupovali pri zostavovaní zoznamu? Dali ste každému a každej zo skupiny priestor sa vyjadriť? Moderoval niekto diskusiu?

Čo bolo pre vás pri tejto aktivite najnáročnejšie? Čo ste sa naučili?

Kritické myslenie ako obrana proti dezinformáciám

Aktivita 11: Zavádzajúce titulky

Zameranie aktivity: posilnenie schopnosti čítať s porozumením, oboznámenie s pojmom clickbait

Trvanie aktivity: 45 minút: úvod 5 minút, cvičenie 40 minút

Spôsob realizácie: prezenčne, online

Náročnosť: stredne náročné

Pomôcky: /

Úvod:

Pojem „clickbait“ označuje titulok alebo odkaz formulovaný tak, aby pritiahol pozornosť a nalákal čitateľa kliknúť naň a prečítať, zhliaďnuť alebo si vypočuť obsah. Clickbaity sú kvôli náznaku senzácie schopné získať množstvo zdieľaní na sociálnych sieťach.

Pokyny:

- Nižšie nájdete desať vymyslených krátkych správ. Ku každej z nich sú na výber tri titulky, jeden z nich je však zavádzajúci – buď obsahuje informáciu, ktorá v správe nie je, alebo človeka nabáda, aby si domyslel niečo, čo článok nehovorí.
- Úlohou je zavádzajúci titulok označiť a vysvetliť, prečo nezodpovedá úvodnému textu. Správne odpovede aj s vysvetlením nájdete na konci aktivity.
- V závislosti od charakteru a dynamiky skupiny sa môžete rozhodnúť nechať triedu cvičenie vypracúvať individuálne, v menších skupinách alebo spoločne. V prvých dvoch prípadoch si skontrolujte s celou skupinou správnu odpoveď aj s vysvetlením po každej správe.

Správy:

Správa 1: Nová rýchlostná cesta

Medzi Zvolenom a Veľkým Krtišom sa chystá výstavba novej rýchlostnej cesty. Ministerstvo pod vedením novej ministerky Vandy Kovalčíkovej tak reaguje na nevyhovujúci stav ciest a zlé dopravné spojenie, na ktoré sa pravidelne sťažovali obyvatelia obcí Dačov Lom, Litava a Senohrad. "Nová cesta by mala odbremeniť hlavný ťah Zvolen-Lučenec a uľahčiť život občanom regiónu dochádzajúcim za prácou do Zvolena a Banskej Bystrice," vyjadrila sa ministerka.

- a.) Prosby občanov boli vyslyšané, na juhu Slovenska bude stáť nová rýchlostná cesta
- b.) Ministerka Kovalčíková posilňuje dopravnú dostupnosť do Zvolena
- c.) Nová ministerka rozhadzuje peniaze daňových poplatníkov

Správa 2: Tatranské dinosaury

Ochranári našli v Kôprovskej doline niekoľko lebiek dinosaurov. Odborná verejnosť je nadšená, považuje to za unikátny nález. Kedy sa mohli tieto živočíchy v našom národnom parku vyskytovať bude predmetom vedeckého skúmania. „Nový nález nás veľmi potešil, už dlho sme tu nič podobné nemali. Plánujeme z toho spraviť tému letných aktivít pre rodiny s deťmi,“ povedal primátor mesta Vysoké Tatry, Jozef Kroták. Mesto už spustilo reklamnú kampaň a pripravuje sa na vyšší prílev turistov.

- a.) Odborníci majú dôvod na radosť, Tatry sú plné lebiek dinosaurov
- b.) Výnimočný nález prinesie toto leto do Tatier viac turistov
- c.) Kôprovská dolina odhaľuje svoje tajomstvá, našli sa v nej pozostatky dinosaurov

Správa 3: Slony v Košiciach

V Košickej zoo privítajú slony. Súrodenci Abel a Tara pricestujú zo zoologickej záhrady z nemeckého Hamburgu. Prevoz by sa mal uskutočniť na jeseň tohto roku, Košická zoo už začala s prípravami a výstavbou pavilónu slonov. Po Bojniciach sa tým stane druhou zoologickou záhradou na Slovensku, v ktorej budú môcť návštevníci naživo vidieť najväčšie žijúce suchozemské cicavce. Pracovníci zoo dúfajú, že noví sloní obyvatelia v budúcnosti privedú na svet aj mláďatá.

- a.) Do Košíc prídu slony z Nemecka
- b.) Návštevníci Košickej zoo sa môžu tešiť na slonie mláďatá
- c.) V Košickej zoo sa začala výstavba pavilónu slonov

Správa 4: Technologický vývoj

Technologický gigant Pear predstavil nový model smart zariadenia. Ide o hodinky, ktoré dokážu na hlasový povel naštartovať auto, zapnúť kúrenie v dome, či privolať záchrannú službu. „Ľudstvo sa posúva milovými krokmi. Sme radi, že k tomu našou technológiou výrazne prispievame a budeme v tom pokračovať aj naďalej. V tomto momente pracujeme na prototypu autonómneho vozidla,“ vyhlásila pre americký magazín World Tech zakladateľka a výkonná riaditeľka firmy, Tanya Gash. Firma Pear mala v minulom roku až 43% podiel na trhu smartfónov a 52% podiel na trhu s notebookmi.

- a.) Pear vstupuje na trh s autonómnymi vozidlami
- b.) Riaditeľka technologickej firmy Pear: Posúvame sa milovými krokmi
- c.) Technológia napreduje, Pear predstavil nový model smart hodínok

Správa 5: Obecné rodinkárstvo

Starostu obce Vodnické Rovne vyšetroje polícia pre podozrenia zo zneužitia právomocí. Podvody pri predaji obecného majetku odhalila jeho pracovníčka, Alexandra Júlia Petrová. Starosta Stanislav Prašivý mal údajne nevýhodne predať budovu kultúrneho domu firme, ktorej majiteľom je jeho bratranec Marek Lysný. Prašivý podozrenia popiera a tvrdí, že predaj sa uskutočnil v súlade so zákonom. Prípacom sa bude ďalej zaoberať jednotka kriminálnej agentúry.

- a.) Polícia vyšetroje nevýhodný predaj majetku v obci Vodnické Rovne
- b.) Starosta predal obecnú budovu bratrancovi
- c.) Starosta obce Vodnické Rovne klame o predaji kultúrneho domu

Správa 6: Reprodukčné práva

V auguste sa uskutočnili protesty proti návrhu nového interrupčného zákona. Návrh z dielne Konzervatívneho hnutia by mal obmedzovať prístup k interrupciám u žien, ktoré nedovršili 30 rokov. Napriek kritike opozičných strán prešiel v parlamente do druhého čítania. Protesty voči návrhu zákona boli organizované v 7 slovenských mestách a zúčastnilo sa ich približne 90 tisíc ľudí. Podľa prieskumu verejnej mienky agentúry Paella s obmedzovaním prístupu k interrupcii nesúhlasí až 67 opýtaných.

- a.) Návrh zákona o interrupciách sa stretol s vlnou kritiky
- b.) Návrh zákona Konzervatívnej strany by podporila až tretina verejnosti
- c.) Konzervatívna strana chce novým zákonom obmedziť prístup k interrupciám

Správa 7: Športové noviny

Tenista Blažej Hlavatý je nespokojný s metódami svojho trénera, Miku Rojčiča. Prezradil to manažér bývalej svetovej šestky, Juraj Ďurný. Hlavatý s Rojčičom tvoria dvojku od roku 2014, kedy sa tenistovi podarilo získať prvý titul na Roland Garros. Hlavatého výsledky z turnajov ATP za posledný rok však nie sú lichotivé. „Tréningy Miku Rojčiča sú zastarané, nestačia na dnešné štandardy. Spoluprácu s ním plánujeme v dohľadnej dobe ukončiť,“ prezradil Ďurný pre portál Sportfan24. Blažej Hlavatého vyjadrenia jeho manažéra prekvapili, spoluprácu s trénerom si pochvaľuje a ukončiť ju neplánuje.

- a.) Rozpory v tíme slovenského tenistu, manažér Ďurný plánuje ukončiť spoluprácu s trénerom
- b.) Bývalá svetová šestka Hlavatý prechádza k novému trénerovi
- c.) Ďurný o Rojčičovi: Jeho tréningy nestačia na dnešné štandardy

Správa 8: Rad na paradajky

Španielskych producentov paradajok postihla kríza, mutácia plesne im zničila celú úrodu. Keďže je Španielsko našim najväčším importérom paradajok, dôsledky pocítia aj Slováci a Slovenky. Supermarkety hlásia výrazný výpadok obľúbeného druhu zeleniny na niekoľko týždňov. Slovenskí poľnohospodári však pocítujú zadostučinenie. Dotačná politika zavedená v roku 2009 stlačila priemerné ceny paradajok vypestovaných v Španielsku na €0,79/100 gramov. Tejto cene sa vtedajší slovenskí producenti paradajok nevedeli vyrovnáť a boli nútení prejsť na pestovanie iných plodín.

- a.) V Španielsku vyčíňa plesň paradajok
- b.) Dotačná politika, ktorá zničila slovenských producentov
- c.) Návrat socializmu: na zeleninu budeme v supermarketoch stáť v radoch

Správa 9: Oceánsky odpad

Slovenská dizajnérka Miriam Inová navrhla prelomové zariadenie na zber a recykláciu plastov z oceánu. Plasty tvoria až 80% odpadu v oceánoch a ročne zabijajú vyše milión morských vtákov a státisíce morských cicavcov a rýb. Zariadenie menom Lotos, ktoré sa dokáže samostatne plaviť, zbierať, triediť a recyklovať plastový odpad, by malo svoju premiéru zažiť v Atlantickom oceáne už toto leto. Lotos dokáže pri plnom vyťažení za rok spracovať plastový odpad v objeme 1600 nákladných áut. Za svoj návrh dostala dizajnérka čestné vyznamenanie od Svetového fondu na ochranu prírody.

- a.) Slovenka čistí oceány, jej aktivitu ocenil aj Svetový fond na ochranu prírody
- b.) Slovenská dizajnérka navrhla zariadenie na recykláciu oceánskeho plastu
- c.) Zariadenie zo slovenskej dielne pomôže ochrániť oceánsku faunu

Správa 10:

Marián Lietavka sa od štvrtku nachádza v cele predbežného zaistenia. Dostal sa tam po tom, čo ho pri policajnej razii v Bratislavskom bare prichytili s 27 gramami omamnej látky. Podľa výpovede očitých svedkov bol pod vplyvom a obťažoval návštevníčky baru. Bývalý premiér mal opletačky so zákonom už v minulosti pre zavinenie dopravnej nehody pod vplyvom alkoholu. Vtedy mu bol odobratý vodičský preukaz a udelená povinnosť odpracovať 50 hodín verejno-prospešných prác. V tomto prípade mu za držanie omamnej látky hrozí trest odňatia slobody až na 20 rokov.

- a.) Bývalému premiérovi hrozí 20 rokov väzenia
- b.) Razia v Bratislavskom bare: Mariána Lietavku prichytili s drogami
- c.) Bývalý premiér zmenil kariéru, po novom predáva drogy

Správne odpovede:

1c: Titulok nabáda myslieť si, že verejné zdroje boli novou ministerkou neuvážene minuté. V texte sa však spomínajú pravidelné sťažnosti na zlý stav ciest a odôvodnenie potreby výstavby novej cesty. Vynaloženie finančnej čiastky teda nebolo neuvážené, ale odpovedalo na dopyt z územia.

2a: Vyjadrenie „Tatry sú plné lebiek dinosaurov“ je zveličením skutočnosti. Lebiek bolo podľa správy nájdených iba niekoľko, a to iba v jednej z dolín Vysokých Tatier.

3b: V správe sa neuvádza, či sú slony Abel a Tara mláďatami a zároveň ani v momente vydania správy nie je isté, či budú mať potomstvo. Titulok je preto zavádzajúci.

4a: Titulok vyvoláva dojem, že firma Pear už vyvinula a vyrobila finálny produkt, s ktorým vstupuje na trh. Správa však uvádza, že firma v tomto momente pracuje na prototypu, to znamená, že je produkt ešte len vo fáze vývinu.

5c: Podľa správy existujú podozrenia, že starosta podvodným spôsobom nakladal s obecným majetkom a prípad je predmetom vyšetrovania. Kým vyšetrovanie neskončí, robiť akékoľvek závery o tom, či starosta klame alebo vraví pravdu, je unáhlené.

6b: Titulok je zavádzajúci na dvoch úrovniach. Po prvé, správa udáva, že 67% opýtaných v prieskume na položenú otázku odpovedalo záporne. To však neznamená, že zvyšných 33% vyjadrilo súhlas. Metodológia prieskumu mohla umožňovať aj iné odpovede ako súhlasím – nesúhlasím, to však zo správy vyčítať nevieme. Po druhé, predmet prieskumu bol zameraný na samotné obmedzovanie prístupu k interrupciám, nie na konkrétny návrh zákona Konzervatívnej strany.

7b: Na základe správy sa môžeme domnievať, že v tíme tenistu existujú rôzne názory na to, či s trénerom spoluprácu ukončiť. Tím sa ešte nezhodol na konečnom rozhodnutí tak, ako to naznačuje titulok.

8c: Titulok naznačuje, že predmetom výpadku nebudú iba paradajky, ale všetka zelenina. Navyše je titulok písaný tak, aby vyvolával sentiment.

9a: Titulok nabáda myslieť si, že Slovenka sa vlastnoručne podieľa na čistení oceánov. K dojmu prispieva aj slovo „aktivita“ namiesto „návrh“ alebo „dizajn“, pretože si s ním spájame skôr činnosť v teréne než kreatívne úsilie.

10c: Veľké množstvo omamných látok môže prirodzene viesť k predpokladu, že ich premiér nemal iba pre vlastnú potrebu. Správa však neuvádza, či mu bol úmysel ich predávať dokázaný.

Aktivita 12: Detektívka

Zameranie aktivity: budovanie návyku overovať si informácie

Trvanie aktivity: 45 minút: úvod 5 minút, cvičenie 20 minút, prezentácia 10 minút, spoločná reflexia 10 minút

Spôsob realizácie: online

Náročnosť: stredne náročné

Pomôcky: prístup k internetu

Úvod:

V predslove tejto príručky ste si mohli prečítať o Thomasovej teoréme, ktorá vysvetľuje, prečo dokáže byť aj zdanlivo neškodná informácia nebezpečná. Dobrou správou je, že na to, aby sme sa vedeli voči nebezpečným informáciám ochrániť, nepotrebujeme byť raketoví vedci a vedkyne. Stačí nám riadiť sa len dvoma radami:

1. Zväčšuj objem poznatkov

Prvé dve kapitoly tejto príručky sa venujú okrem iného aj tomu, že nás učia hľadať medzi vecami súvislosti a vyvodzovať z nich závery. Podobne sa správa ľudský mozog aj pri spracúvaní novej informácie – novú informáciu sa snaží zaradiť si v súvislosti s niečím, čo už pozná, a vytvorí si o nej predpoklady. Práve preto platí, že čím viac poznatkov mozog má, tým skôr si bude vedieť novú informáciu vysvetliť v súvislostiach a tým spoľahlivejšie ju bude vedieť vyhodnotiť. Množstvo a charakter poznatkov, ktoré máme, podmieňuje životaschopnosť našej obrany proti dezinformáciám.

2. Hľadaj spoľahlivý zdroj

Ľudský život netrvá dosť dlho na to, aby sme sa mohli stať na všetko odborníkmi a odborníčkami. Nie všetky informácie budeme vedieť vyhodnotiť dostatočne spoľahlivo. A tak sa musíme spoľahnúť na niekoho iného. Kľúčové je vedieť vyhodnotiť na koho sa spoľahnúť môžeme a na koho nie, kto pre nás relevantným zdrojom byť môže a kto by nemal. Štandardne nám bude stačiť riadiť sa heslom „Zubára sa na pneumatiky nepýtaj.“ No ak si chceme dať záležať, overiť si zdroj môžeme tak, že vyhladáme, či sa daná informácia objavila aj v nejakých dôveryhodných médiách, alebo naopak, či médium, ktoré informáciu zverejnilo, nebolo už v minulosti označené za dezinformačné. Niektoré stránky robia tento „factchecking“ za nás: na sociálnych sieťach (Facebook, Instagram) sú to napríklad stránky Dezinformácie Hoaxy Propaganda, Digital Infospace Security Initiative, Hoaxy a podvody – Polícia SR, Lovci šarlatánov, Prečo ľuďom hrabe, Slovak Security Policy Institute a mnoho ďalších. Informácie o dezinformáciách a dezinformačných weboch nájdeme aj na webstránkach demagog.sk, konspiratori.sk, infosecurity.sk, blbec.online, či manipulátori.cz.

Pokyny:

- Vopred si pripravte v tabuľkovom procesore (Excel, OpenOffice Calc a pod.) tabuľku. Do prvého stĺpca vpište pod seba mená žiakov a žiačok a do prvého riadku vedľa seba otázky uvedené nižšie.

- Na začiatku samotnej aktivity triede tabuľku nazdieľajte a vysvetlite, že každý žiak/každá žiačka má pridelený riadok, do ktorého bude vypracovávať zadanie.
- Žiakom a žiačkam zadajte úlohu, aby na internete (sociálnych sieťach, v novinách, na Youtube) vyhľadali 1 informáciu, ktorá je pre nich zaujímavá. Môže súvisieť so športom, videohrami, prírodou, slávnymi osobnosťami, návodmi ako bojovať proti koronavírusu atď.
- Vyhradte 20 minút na to, aby zodpovedali nasledujúce otázky a odpovede zapísali do pripravenej tabuľky:
 1. Čo je hlavnou myšlienkou?
Príklad: Na Facebookovej stránke som si prečítala príspevok o tom, že pitie teplej vody o teplote aspoň 35 stupňov Celzia zabíja koronavírus.
 2. Dáva mi táto informácia zmysel vzhľadom na ďalšie (overené) poznatky, ktoré o téme mám?
Príklad: Viem, že ľudské telo má samo o sebe teplotu okolo 36 stupňov Celzia. Napriek tomu sa ľudia vírusom dokážu nakaziť. Preto mi informácia, že pitie teplej vody vírus zabíja, nedáva zmysel.
 3. Kto alebo čo je zdrojom tejto informácie?
Príklad: Príspevok bol zdieľaný anonymným účtom a neodkazoval na žiadne zdroje. Otvorila som si teda Google, do vyhľadávača som vložila kľúčové slová „koronavírus teplá voda“, prečítala niekoľko odkazov z výsledkov vyhľadávania a zistila som, že prvotným zdrojom tejto informácie je americká stránka, ktorá publikuje články s návodmi ako schudnúť za 5 dní 20 kil, ako sa zbaviť rakoviny jedným cvikly a pod.
 4. Je tento zdroj dôveryhodný?
Príklad: Napriek tomu, že sa na stránke objavovalo množstvo medicínskych rád, nikde nebol podpísaný žiadny doktor ani zdravotná inštitúcia, nebol uvedený žiaden kontakt. Navyše bolo na stránke veľmi veľa reklám a gramatických chýb. Stránka mi nepripadá dôveryhodne.
 5. Pripadá mi rozumné tejto informácii veriť?
Príklad: Keďže táto informácia pochádza z nedôveryhodného zdroja a nedáva mi zmysel vzhľadom na moje poznatky o ľudskom tele, veriť jej nebudem.
- Po uplynutí času vyzvite niekoľko žiakov alebo žiačok, aby odprezentovali svoje vypracovanie. Pýtajte sa ich na to, či vedeli odpovedať na všetky otázky, ako overovali zdroj informácie, alebo čo by ešte potrebovali vedieť, aby sa vedeli rozhodnúť, či budú informácii veriť.
- Napokon venujte 10 minút spoločnej reflexii.

Reflexia:

Myslíte si, že informácie môžu byť nebezpečné?

Zvyknete si informácie overovať? Ak áno, akým spôsobom?

Poznáte nejaké inštitúcie/organizácie/stránky, ktoré sa venujú overovaniu informácií?

Aktivita 13.1: Spoznávame hoaxy

Zameranie aktivity: oboznámiť žiakov a žiačky s hoaxmi a naučiť ich hoaxy rozpoznávať

Trvanie aktivity: 40 minút: úvod 5 minút, analýza hoaxov 25 minút, spoločná reflexia 10 minút

Spôsob realizácie: prezenčne aj online

Náročnosť: nenáročná

Pomôcky: príklady hoaxov

Úvod:

Dezinformáciami nazývame nepravdivé informácie v podobe hovoreného slova, textu, obrázka, videa, zvuku, či grafiky, ktorých cieľom je poskytnúť klamlivý obraz o určitej skutočnosti. Jednou z foriem dezinformácií sú hoaxy. V zborníku Mladí proti extrémizmu a radikalizmu II (kolektív autorov, 2018, s. 3) je hoax definovaný ako „falošná správa šírená najmä prostredníctvom internetu (e-mailom, zdieľaním na sociálnych sieťach apod.). Jej obsahom je najčastejšie varovanie pred fiktívnym nebezpečenstvom, nepravdivý „zažitý“ príbeh alebo skúsenosť, ktoré majú čitateľa upozorniť na vážny problém alebo ohrozenie. Často sa pri nich objavuje text s fotografiami, ktoré sú v skutočnosti ukradnuté z iného článku a viažu sa k inej udalosti (nesúvisia s udalosťou, o ktorej hoax informuje).“

Hoaxy majú veľký dosah na spoločenské dianie, dokážu ovplyvňovať verejnú mienku aj politiku. Prieskumy u nás i v zahraničí ukazujú, že ich na sociálnych sieťach zdieľa významný počet ľudí a takéto príspevky majú spravidla desiatky až stovky komentárov. Významnou súčasťou schopnosti brániť sa klamlivým informáciám, ktoré sú ich obsahom, je vedieť hoaxy identifikovať.

Pokyny:

- Pripravte si pre triedu niekoľko príkladov hoaxov alebo použite hoaxy priložené k tejto aktivite.
- Spoločne s triedou pripravené hoaxy zanalyzujte a na tabuľu zapíšte ich spoločné znaky. Zoznam charakteristických črt hoaxov nájdete tiež v závere aktivity.
- Pri analýze môžete triede klásť nasledovné otázky:

Kto príspevok zverejnil? Ako na vás autor pôsobí?

Aký pocit vo vás vyvoláva text/obrázok?

Koľko ľudí hoax zdieľalo? Čím si myslíte, že ich zaujal?

Mohol by byť tento hoax nebezpečný? Ako?

Príklady hoaxov:

Hoax 1: Mŕtve vtáky v Haagu

V máji 2020 zdieľal slovenský používateľ na Facebook-ovej stránke „Armáda pravdy“ článok opisujúci udalosť, ktorá sa mala údajne stať na začiatku novembra 2018 v holandskom Haagu. Podľa autora článku testovanie 5G siete prostredníctvom nového prenosového vysielacieho stožiaru zapríčinilo smrť stoviek škorcov a mätúce správanie kačiek. Ide však o dezinformáciu. Test 5G siete totižto v danom čase na mieste neprebíhal a pitva vtáčích tiel prevedená pracovníkmi veterinárneho ústavu odhalila ako príčinu smrti vnútorné krvácanie v dôsledku nárazu.

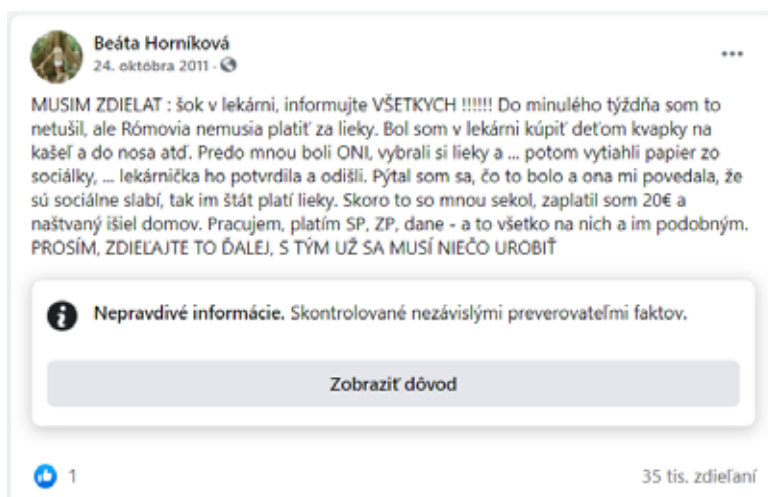
Odkaz na pôvodný článok: <https://perma.cc/C5AF-VS73>

Odkaz na príspevok: <https://www.facebook.com/groups/armadapravdy22/permalink/593519257921722>

Odkaz na správu fact-checkingovej agentúry: <https://fakty.afp.com/nie-test-siete-5g-nezabil-skorce-v-haagu>

Hoax 2: Lieky zadarmo pre Rómov

Mimoriadne životaschopný hoax pochádza z roku 2011. Uvádza sa v ňom nepravdivá informácia, že Rómovia nemusia platiť za lieky vďaka potvrdeniu zo Sociálnej poisťovne. Tento hoax zdieľalo dovedna až 35 tisíc Facebookových účtov. Informácie z príspevku poprelo niekoľko štátnych inštitúcií, vrátane samotnej Sociálnej poisťovne. Platné zákony nepovoľujú zvýhodňovať občana na základe etnickej príslušnosti.

Odkaz na príspevok: <https://www.facebook.com/beata.hornikova/posts/178602905556607>

Odkaz na správu fact-checkingovej agentúry: <https://fakty.afp.com/romovia-nedostavaju-lieky-zadarmo-tato-dezinformacia-je-stara-aspon-9-rokov>

Hoax 3: Namiesto kríža hviezdy

Fotografia troch najvyšších ústavných činiteľov a čiteľky vznikla pri podpise deklarácie o zahranično-politickej orientácii Slovenskej republiky na Bratislavskom hrade 9. mája 2020. Na pôvodnej fotografii však politické špičky štátu stáli pred vlajkami Slovenskej republiky a Európskej únie. Neznámy človek si dal námahu pôvodnú fotografiu upraviť a vymeniť v nej slovenské vlajky za vlajky Spojených štátov amerických. Podvrh sa začal masovo šíriť, predovšetkým v skupinách obľúbených u sympatizantov a sympatizantiek Ľudovej strany Naše Slovensko. Veľké množstvo používateľov a používateľiek sociálnej siete podvod odhalilo a poukazyvalo naň v komentároch. Pôvodný príspevok bol následne vymazaný.

Odkaz na príspevok: <https://perma.cc/PCG5-8CTF>

Odkaz na správu fact-checkingovej agentúry: <https://fakty.afp.com/fotografia-na-kto-rej-su-traja-najvyssi-ustavni-cinitelia-pod-americkymi-vlajkami-je-zmanipulovana>

Hoax 4: Afričania v Európe

Minimálne 41 tisíc zdieľaní získalo video, ktoré zobrazovalo dvoch afrických mladíkov, ako v supermarkete otvárajú a pijú niekoľko balených nápojov, pričom ich následne vracajú do regálov. Zverejnené video pôvodne obsahovalo popis „Pozor na nakupovanie po Európe...“ Vzbudilo vlnu pohoršenia a nenávisťných komentárov, neraz s protiimigrantským a rasistickým nádychom. Záznam však nepochádza z Európy – podľa skúmania vzniklo v supermarkete na Pobreží Slonoviny.

Odkaz na pôvodný príspevok: <https://www.facebook.com/nieliberalizmu.eu/posts/134177574770725>

Odkaz na správu fact-checkingovej agentúry: <https://fakty.afp.com/video-mladych-africanov-ktori-piju-limonadu-v-supermarkete-nie-je-z-europy>

Hoax 5: Trestanie paličkou v nose

V januári 2021 sa na sociálnej sieti objavil obrázok, podľa ktorého mali byť v Egypte otroci trestaní poškodením krvno-mozgovej bariéry procedúrou pripomínajúcou testovanie na ochorenie COVID-19. Ilustrácia skutočne pochádza z egyptských fresiek, no podľa vedeckých zdrojov zobrazuje vyšetrenie oka, nie mučiacu procedúru. Infektológ Peter Sabaka z nemocnice na bratislavských Kramároch v stanovisku o výteroch z nosohltana píše: „Nie je pravda že by palička mohla pri výtere poškodiť mozog alebo hypofýzu, pretože tie sa nachádzajú až za zadnou stenou nosohltana a sú chránené hrubou kosťou.“

Odkaz na príspevok: <https://www.facebook.com/jirka602/posts/4127796293915091>

Odkaz na správu fact-checkingovej agentúry: <https://fakty.afp.com/na-obrazku-je-ocny-zakrok-nie-trest-zo-starovekeho-egypta-nema-nic-spolocne-s-testom-na-covid-19>

Črty hoaxov (nie každý príklad hoaxu musí mať všetky z uvedených):

1. Nadpis priťahuje pozornosť
2. Text prezentuje silný názor alebo hodnotenie
3. Sprievodný obrázok je pútavý a vyvoláva emócie
4. Anonymný autor
5. Nie sú uvedené zdroje, prípadne sú nedôveryhodné
6. Reaguje naň vysoký počet ľudí

Reflexia:

Stretli ste sa na sociálnych sieťach s nejakými hoaxmi? Čoho sa týkali?

Zvyknete hoaxy zdieľať alebo sa zapájať do ich komentovania? Prečo?

Aká môže byť motivácia za vytvorením hoaxu?

Myslíte si, že môžu byť hoaxy nebezpečné?

Aktivita 13.2: Sieť plná klamstiev

Zameranie aktivity: kreatívne písanie, tréning v schopnosti rozpoznať hoax

Trvanie aktivity: ONLINE 90 minút: úvod 10 minút, písanie správ a hoaxov 25 minút, diskusia o správach podľa počtu žiakov a žiačok – približne 2 minúty/správa, reflexia 5 minút; PREZENČNE 60 minút: úvod 5 minút, písanie správ a hoaxov 0 minút (zadanie na doma), diskusia o správach podľa počtu žiakov a žiačok – približne 2 minúty/správa, reflexia 5 minút

Spôsob realizácie: prezenčne aj online

Náročnosť: stredne náročné

Pomôcky: prístup k internetu, tlačiareň (v prípade realizácie prezenčne)

Úvod: viď úvod aktivity 13.1

Pokyny pre realizáciu aktivity prezenčne:

- V prípade, že ste s triedou nerealizovali predošlú aktivitu, vysvetlite, čo je hoax a aké má znaky (viď aktivita 15.1: Spoznávame hoaxy). V prípade, že ste predošlú aktivitu realizovali, zopakujte si znaky hoaxov.
- Triedu náhodne rozdeľte do dvoch skupín, skupiny nemusia byť rovnako veľké. O tom, či sú jednotliví žiaci a žiačky v prvej alebo druhej skupine im dajte vedieť potajme, aby vzájomne nepoznali, kto ku ktorej skupine patrí.
- Nasledujúce zadanie zadajte na domácu úlohu. Úlohou žiakov a žiačok v prvej skupine je individuálne vytvoriť krátku správu (4-5 viet) založenú na faktoch a doplniť k nej obrázok súvisiaci s informáciou, o ktorej v správe píšete. Úlohou žiakov a žiačok v druhej skupine je vytvoriť hoax, t.j. falošnú správu (takisto v rozsahu 4-5 viet), a doložiť k nej ilustračný obrázok, ktorý s vymyslenou informáciou vizuálne korešponduje. Možné témy správ triede zadajte podľa veku a vospelosti.
- Na ďalšej hodine pokračujte v aktivite. Správy a hoaxy od žiakov a žiačok vyzbierajte a zamiešajte spolu.
- Následne si spoločne s triedou postupne prečítajte všetky správy. Po prečítaní každej správy nechajte triedu hlasovať o tom, či je pravá alebo falošná.
- Diskutujte, čo o správe prezrádza, že je pravá/že je hoax. Po krátkej diskusii poprosťte autora/autorku, aby odhalil/odhalila správnu odpoveď.

Pokyny pre realizáciu aktivity online:

- Vopred si pripravte zošit v tabuľkovom procesore (Excel, OpenOffice Calc a pod.), ktorý bude mať počet hárkov rovnajúci sa počtu žiakov a žiačok v triede. Každý hárk označte menom žiaka/žiačky a pripravte miesto na vloženie textu a obrázku.
- Na začiatku samotnej aktivity a) triede zošit nazdieľajte a vysvetlite, že každý žiak/každá žiačka má pridelený hárk, v ktorom bude pracovať; b) uistite sa, že trieda ovláda základy práce s tabuľkovým procesorom, dokáže doň vpisovať text, vkladať obrázky a prispôbovať šírku stĺpcov, či riadkov.
- V prípade, že ste s triedou nerealizovali predošlú aktivitu, vysvetlite, čo je hoax

a aké má znaky (viď aktivita 15.1: Spoznávame hoaxy). V prípade, že ste predošlú aktivitu realizovali, zopakujte si znaky hoaxov.

- Triedu náhodne rozdeľte do dvoch skupín, skupiny nemusia byť rovnako veľké. O tom, či sú jednotliví žiaci a žiačky v prvej alebo druhej skupine im dajte vedieť v osobitnom diskusnom vlákne tak, aby vzájomne nepoznali, kto ku ktorej skupine patrí.
- Úlohou žiakov a žiačok v prvej skupine je individuálne vytvoriť krátku správu (4-5 viet) založenú na faktoch a doplniť k nej obrázok súvisiaci s informáciou, o ktorej v správe píšete. Úlohou žiakov a žiačok v druhej skupine je vytvoriť hoax, t.j. falošnú správu (takisto v rozsahu 4-5 viet), a doložiť k nej ilustračný obrázok, ktorý s vymyslenou informáciou vizuálne korešponduje.
- Možné témy správ triede zadajte podľa veku a vyspelosti. Na vytvorenie správ vyhradte maximálne 25 minút.
- Následne si spoločne s triedou postupne prečítajte všetky správy. Po prečítaní každej správy nechajte triedu hlasovať o tom, či je pravá alebo falošná (môžete použiť funkčnosť zdvihutej ruky, ktorú má väčšina videokonferenčných softvérov, prípadne nechať triedu vypínať/zapínať kamery).
- Diskutujte, čo o správe prezrádza, že je pravá/že je hoax. Po krátkej diskusii poprosť autora/autorku, aby odhalil/odhalila správnu odpoveď.

Reflexia:

Ako náročné bolo pre vás napísať pravú správu? Kde ste čerpali informácie?

Ako náročné bolo pre vás napísať hoax? Čím ste sa inšpirovali?

Kde a ako ste vyhľadávali ilustračné obrázky?

Aktivita 13.3: Trollovia

Zameranie aktivity: oboznámenie s pojmom internetový troll, osvojenie si spôsobov obrany proti internetovému trollingu prostredníctvom hry

Trvanie aktivity: 30-60 minút: príprava 10 minút, hra 10 minút/kolo, spoločná reflexia 10 minút

Spôsob realizácie: prezenčne

Náročnosť: nenáročná

Pomôcky: vypracované zadania z aktivity 15.2, nájdete v prílohe na konci príručky: žetóny páčikov (150 ks), nepáčikov (počet ľudí v skupine+20 ks), komentárov (počet ľudí v skupine+10 ks) a zdieľaní (počet ľudí v skupine+10 ks), vytlačené karty postáv

Úvod:

Troll je človek, ktorý na internete účelovo tvorí provokatívny a klamlivý obsah. Trollovia tvoria hoaxy, šíria konšpiračné teórie a často sa zapájajú do internetových diskusií len preto, aby podnietili ďalšie reakcie. Podľa výskumov existuje u ľudí, ktorých môžeme označiť za internetových trollov, vyššia pravdepodobnosť, že bažia po pozornosti a pocite moci. Reakcie od ľudí ich tešia a poháňajú v tom, aby v tzv. trollingu pokračovali aj naďalej. Preto je proti nim najlepšou obranou jednoducho na ich príspevky nereagovať.

Pokyny:

- Pripravte si miestnosť – lavice a stoličky dajte nabok, iba do stredu miestnosti postavte jednu lavicu.
- Náhodne žiakom a žiačkam rozdajte vypracované zadania z aktivity 15.2 – to, či sú jednotlivé správy pravé alebo falošné, teraz nebude hrať úlohu.
- Každému pridajte 5 žetónov, z toho 2 páčiky, 1 nepáčik, 1 komentár a 1 zdieľanie. Zvyšok žetónov umiestnite do spoločnej zásoby na lavicu v strede miestnosti.
- Vytvorte balíček kariet postáv tak, aby: na každých 7 žiakov a žiačok pripadala jedna karta trolla a na každých 16 pripadala 1 karta polície. Zvyšok balíčka budú tvoriť občania a občianky. Napr. ak je v triede 28 žiakov a žiačok, balíček bude pozostávať zo štyroch kariet trollov, 1 karty polície a 23 kariet bežných občanov a občianok.
- Balíček dôkladne zamiešajte a každému v skupine pridajte jednu kartu postavy. Skupinu upozorníte, aby si herné karty vzájomne neukazovali.

KARTA TROLLA

AK DOSTANEŠ	ZDIEĽANIE	KOMENTÁR	PÁČIK	NEPÁČIK
Spoločná zásoba	Vezmi si 2 páčiky, 1 komentár a 1 zdieľanie	Vezmi si 2 páčiky a 1 komentár	Vezmi si 1 páčik	Vráť 1 páčik
Reakcia	Nahlas sa zasmej	Nahlas sa zasmej	Usmej sa	Zamrač sa

KARTA POLÍCIE

AK DOSTANEŠ	ZDIEĽANIE	KOMENTÁR	PÁČIK	NEPÁČIK
Spoločná zásoba	Niekomu vezmi 2 páčiky a vráť ich do spoločnej zásoby	-	-	Niekomu daj 1 zdieľanie zo spoločnej zásoby
Reakcia	Pokloň sa	Pokloň sa	Pokloň sa	Pokloň sa

*Páčiky nemôžeš pridelovať sám/sama sebe.

KARTA OBČANA/OBČIANKY

AK DOSTANEŠ	ZDIEĽANIE	KOMENTÁR	PÁČIK	NEPÁČIK
Spoločná zásoba	Vezmi si 2 páčiky	Vezmi si 1 páčik a 1 nepáčik	Vezmi si 1 nepáčik	Vráť 1 páčik
Reakcia	Usmej sa	Usmej sa	Usmej sa	Zamrač sa

- Prečítajte skupine príbeh:

„Žijete v obci Tvárovské Knižné, kde sú hlavnou platobnou menou páčiky. Všetci sa živíte písaním správ, ktoré vystavujete na trhovisku a dostávate za ne páčiky, ale aj iné platidlá - nepáčiky, komentáre, či zdieľania. Práve dnes sa na trhovisku koná jarmok – jedinečná príležitosť na zbohatnutie. Všetci naň prichádzate so svojou správou a základným majetkom, ktorý sa budete snažiť zveľadiť. A tak chodíte od susedy k susedovi a ukazujete im svoju správu dúfajúc, že ju ocenia. Najlepšie zdieľaním, lebo to má najväčšiu hodnotu. Ale pozor, neplytvajte časom. Jarmok sa skončí v momente, keď obci dôjdu spoločné zásoby. Ten, ktorý bude na konci jarmoku vlastniť najväčšiu zásobu platidiel, sa stane najbohatším človekom v obci.“

- Upozorníte triedu, že v priebehu hry je nutné dodržiavať pokyny znázornené na karte postavy – v závislosti od toho, ako ich správy ostatní občania a občianky ocenia, je potrebné si zo spoločnej zásoby nejaké platidlá vziať alebo do nej nejaké vrátiť, určitým spôsobom zareagovať a pod. V prípade, že si hráč/hráčka nemôže vziať konkrétne platidlo zo spoločnej zásoby, pretože sa už minulo, vezme si namiesto neho 1 páčik.
- Hru nechajte plynúť 10 minút alebo dovtedy, kým sa neminú všetky žetóny zo stredu miestnosti.
- Na konci hry majú všetky žetóny rovnakú hodnotu. Vyhráva ten, kto ich vlastní

najviac. Dohliadnite na to, aby si skupina vzájomne neodhalila karty postáv ani po ukončení kola hry.

- Hru hrajte toľko kôl, kým občania a občianky nezistia, že niektorí z nich bohatnú rýchlejšie ako iní a nezmenia svoje „nákupné správanie“. V momente, keď hru vyhrá niekto iný ako troll, aktivitu ukončíte. Odhaľte, aké postavy sa v hre nachádzali, čo bolo ich úlohou a vysvetlite, kto sú internetoví trollovia (viď úvod aktivity).
- V závere venujte chvíľu spoločnej reflexii.

Reflexia:

Prečo trollovia v hre získavali viac páčikov ako ostatní?

Čo ste sa aktivitou naučili?

Stretli ste sa niekedy na internete s trollom?

Zdieľate niekedy informácie, o ktorých viete alebo tušíte, že nie sú pravdivé? Ak áno, prečo?

DENISA

41, Šiatorská Bukovinka

VLASTNOSTI

Kreativita	
Inteligencia	
Súcit	
Humor	
Spravodlivosť	
Zodpovednosť	

PRÍBEH

Vo svojej rodnej obci, Šiatorskej Bukovinke, si už druhé volebné obdobie starostkou. Ľudia ti dôverujú a vždy k tebe chodia po radu, ak majú s niečím starosti. Sama vychovávaš 16-ročnú dcéru Janku. Nie si nábožensky založená, keďže si bola vychovávaná s myšlienkou, že život človeka najviac ovplyvňuje to, ako on sám dokáže využívať svoje danosti a schopnosti vo svoj prospech. Vo voľnom čase maľuješ krajinky, ktoré úspešne dražíš.

JÚLIA

69, Prešov

VLASTNOSTI

Kreativita	
Inteligencia	
Súcit	
Humor	
Spravodlivosť	
Zodpovednosť	

PRÍBEH

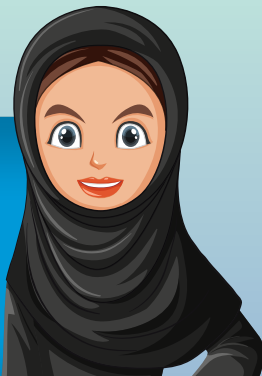
Pochádzaš zo Sabinova, ale od 20-tich žiješ v Prešove. Si kresťanka, máš 2 deti a 5 vnúčat, ktoré ťa zbožňujú a trávajú s tebou každé leto. Už si na dôchodku, no ostávaš aktívna vo svojej komunite a často organizuješ verejné diskusie či charitatívne zbierky. Vo voľnom čase pestuješ jablká, ktoré dodávaš do lokálneho reťazca potravín. Si bývalá disidentka. Každé ráno vstávaš s myšlienkou, že ak by toto mal byť tvoj posledný deň, nemáš čo ľutovať.

WARIS

28, Žilina

VLASTNOSTI

Kreativita	
Inteligencia	
Súcit	
Humor	
Spravodlivosť	
Zodpovednosť	

PRÍBEH

Pochádzaš zo Somálska, ale už druhý rok žiješ v Žiline aj so svojim manželom a 4 deťmi. Ste moslimská rodina, modlievate sa 5 krát denne. Vaši susedia to úplne nechápu a niektorí sa Vás stránia. Občas máš nepríjemný pocit, že sa Ťa boja. A pritom je to práve naopak – Ty sa bojíš ich. Nerozumieš ešte dobre slovensky, ale za posledné roky si sa naučila plynule anglicky a nemecky. Napriek tomu si mala problém nájsť si tu prácu, všade vraj mali plno. Nakoniec Ťa prijali ako výpomoc do kuchyne vo fast-foodovej reštaurácii.

ONDREJ

34, Banská Bystrica

VLASTNOSTI

Kreativita	
Inteligencia	
Súcit	
Humor	
Spravodlivosť	
Zodpovednosť	

PRÍBEH

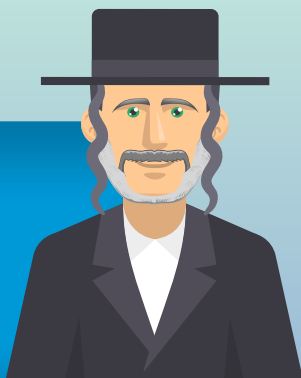
Máš 6-ročného syna a manželku. Hoci pochádzaš zo Zvolena, práve staviate dom v Banskej Bystrici. Si veriaci, každé nedeľné dopoludnie tráviš na omši v kostole. Máš prirodzený hudobný talent, od mala hrávaš na husliach a cimbale a práve tým sa aj živíš. Najmä v piatky a soboty chodieváš hrať na oslavy a svadby, vďaka čomu dokážeš zarobiť dosť na to, aby si vedel splácať hypotéku na výstavbu domu. Si Róm.

PETER

56, Trnava

VLASTNOSTI

Kreativita	
Inteligencia	
Súcit	
Humor	
Spravodlivosť	
Zodpovednosť	

PRÍBEH

Celý život si prežil v Trnave. Pochádzaš zo židovskej rodiny a v tomto náboženstve si vychovával aj svoje tri deti, ktoré študujú na vysokých školách v Brne, Londýne a Košiciach. Si docentom politológie, ktorú vyučuješ na Trnavskej univerzite, popritom sa však venuješ aj analytickej práci v Bratislavskom Inštitúte pre dobre spravovanú spoločnosť. Tvoji prarodičia zahynuli v Osvienčime.

TOBIÁŠ

23, Bratislava

VLASTNOSTI

Kreativita	
Inteligencia	
Súcit	
Humor	
Spravodlivosť	
Zodpovednosť	

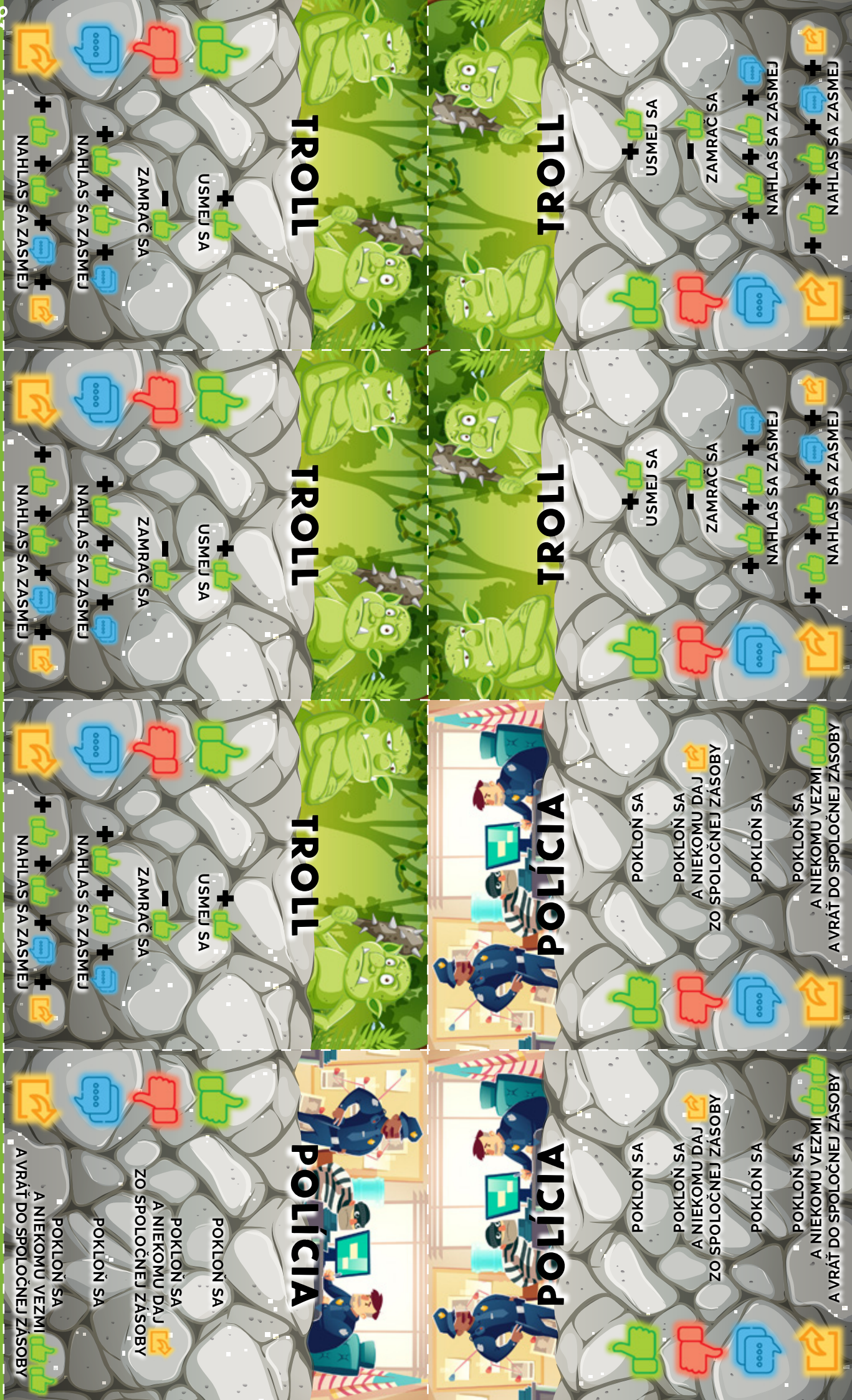

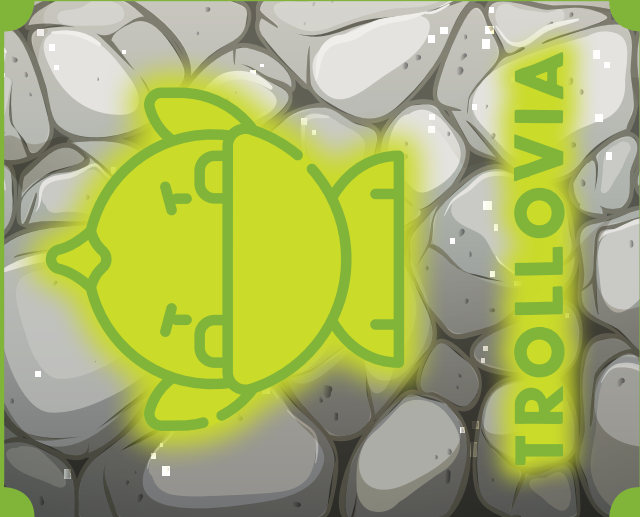
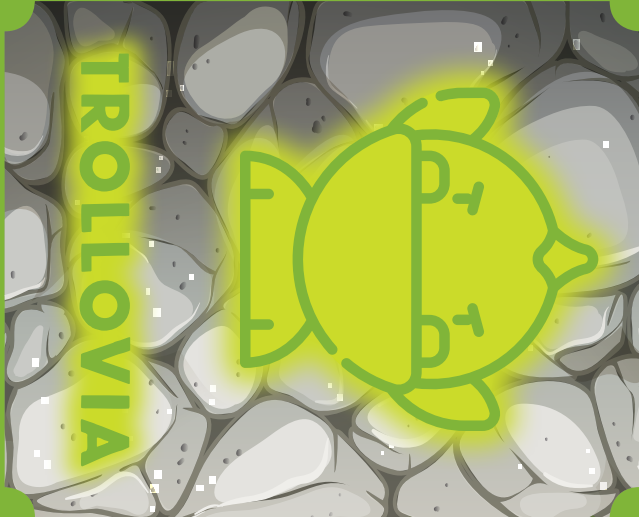
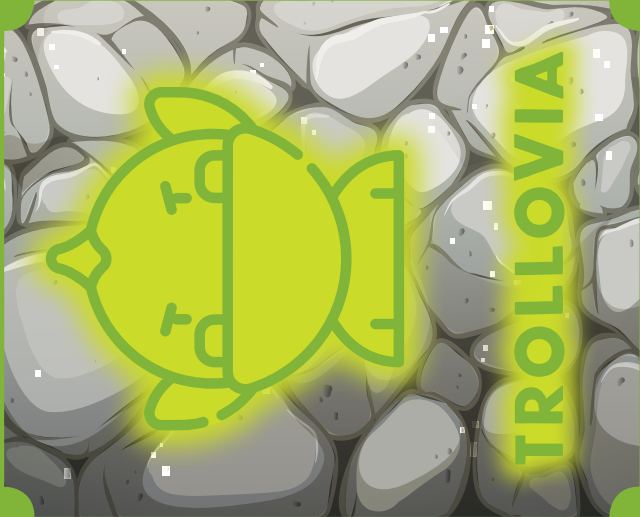
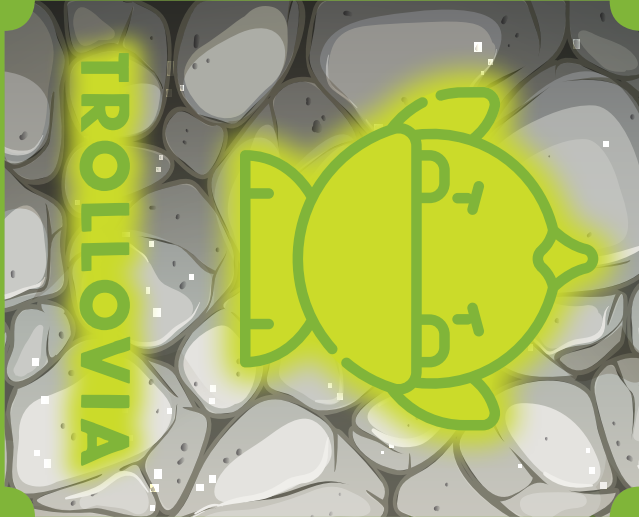
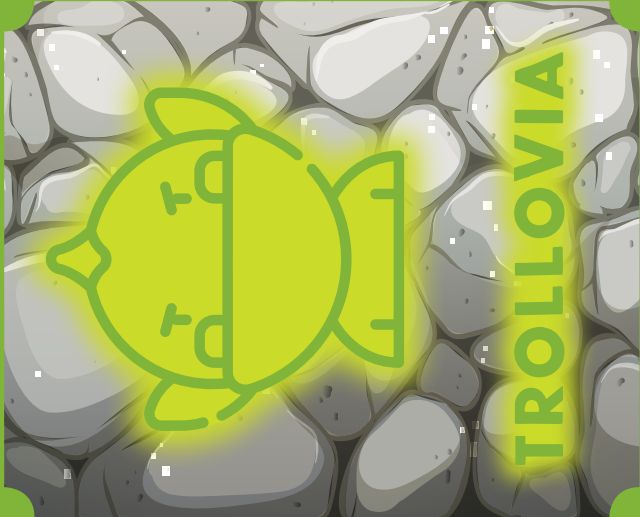
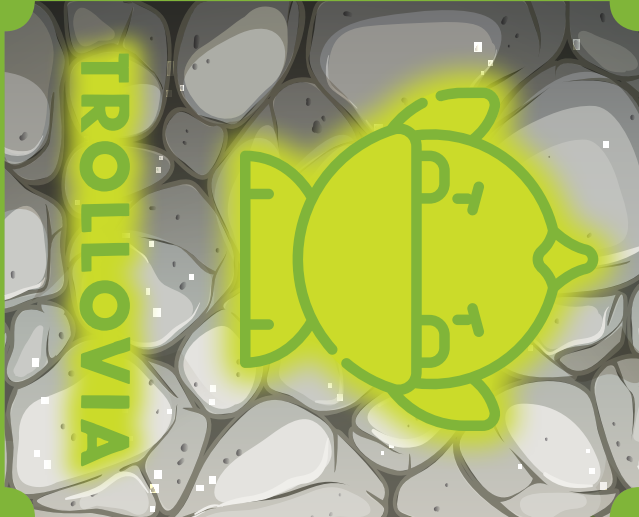
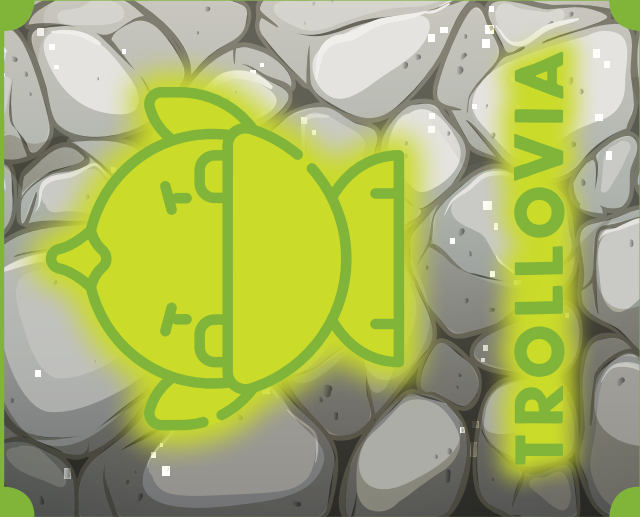
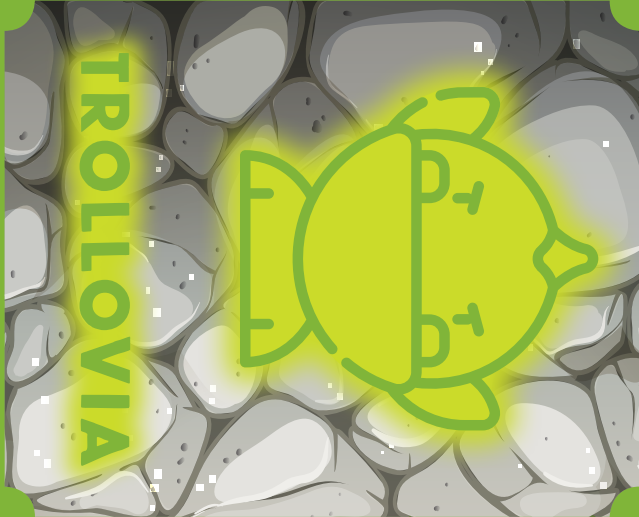
PRÍBEH

Len prednádávnom si dokončil vysokú školu v odbore informatika a hneď sa Ti podarilo uchytiť sa v nadnárodnej IT firme, ktorá sa venuje vývoju bezpečnostného softvéru. Máš skvelý plat, zaujímavých priateľov, často si dopraješ dobrú gastronómiu a kultúru. Skrátka, tešíš sa zo života. Si vegetarián, nakupuješ iba v second-handoch a ako budhista pravidelne medituješ. Je tu jedna vec, o ktorej Tvoji priatelia vedia, ale pred trochu konzervatívnejšími rodičmi to tajíš – si gay.

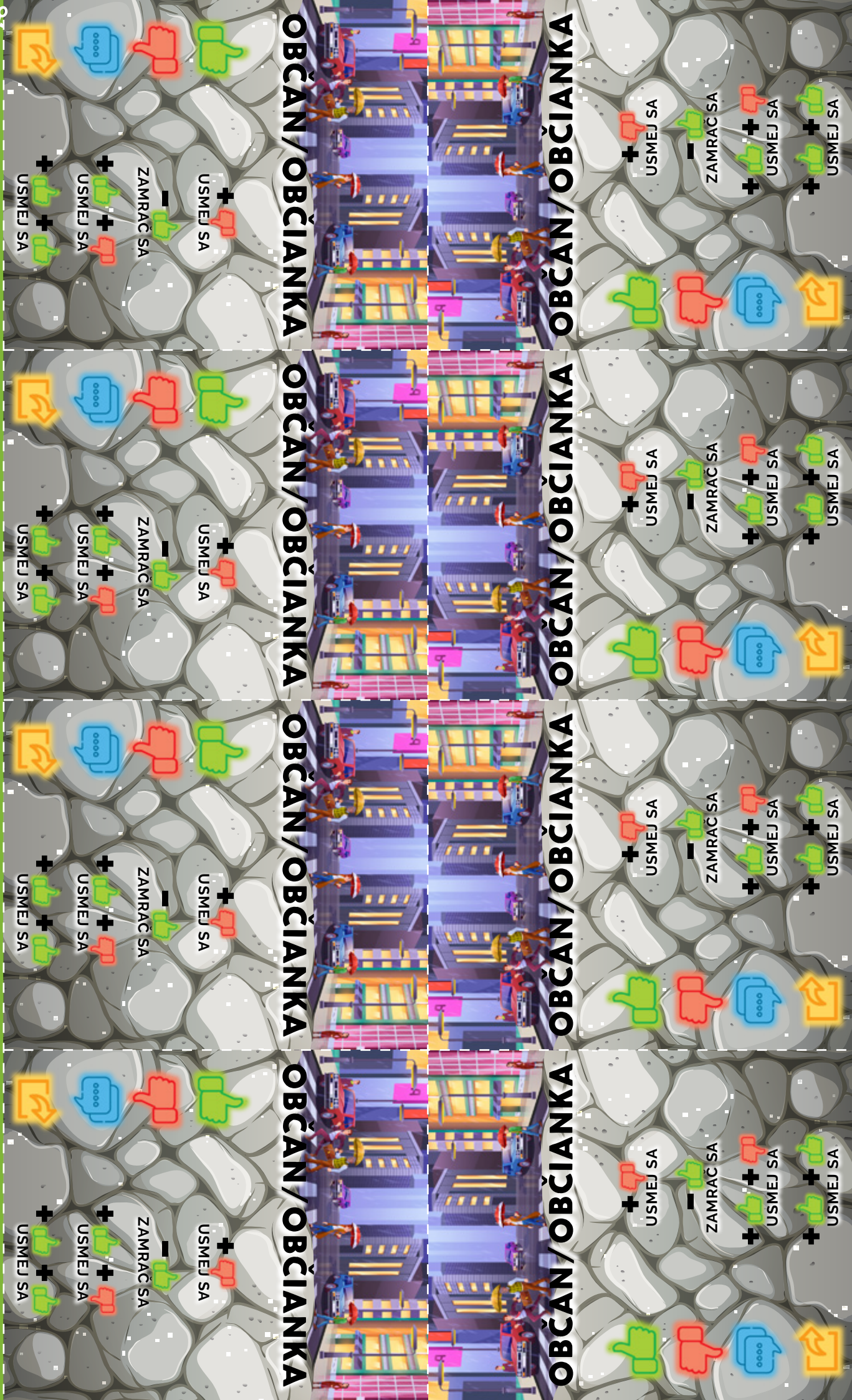

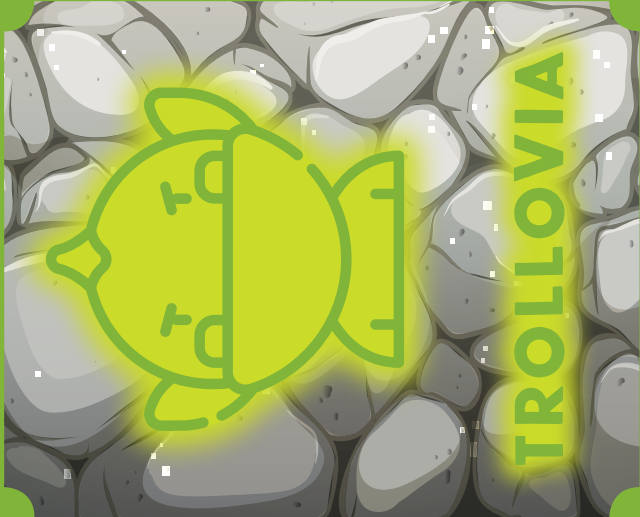
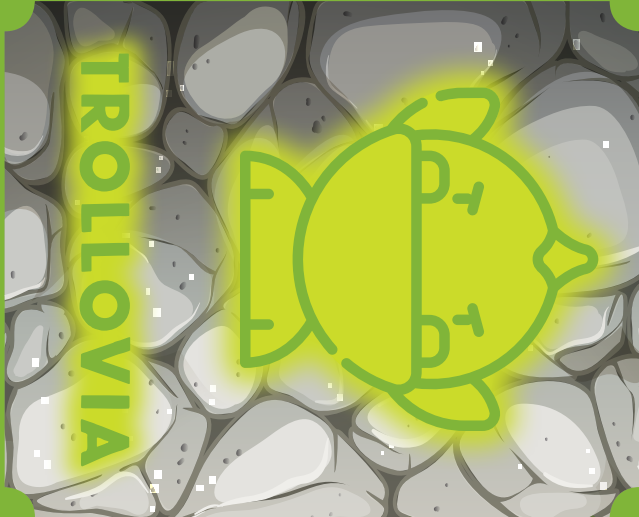
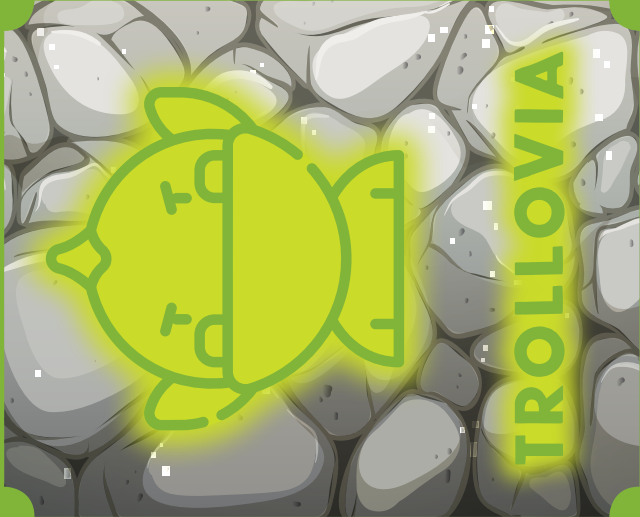
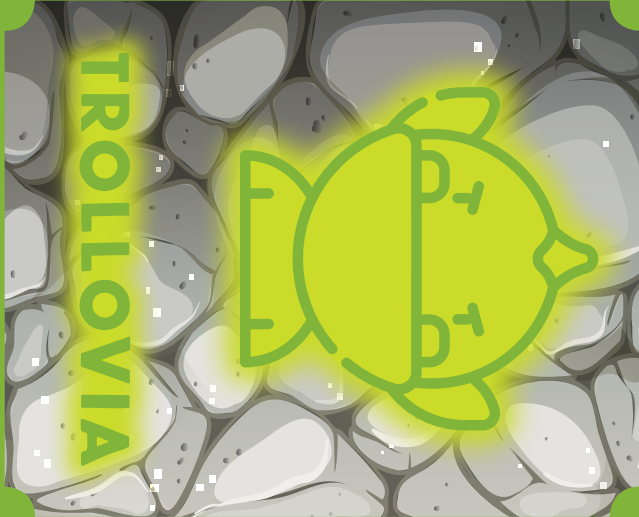
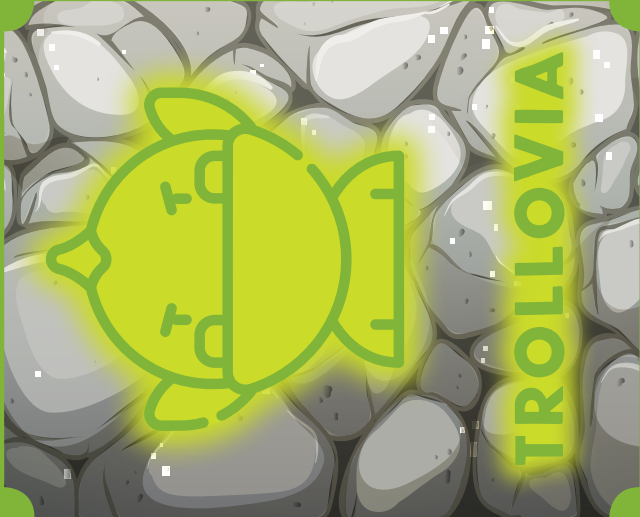
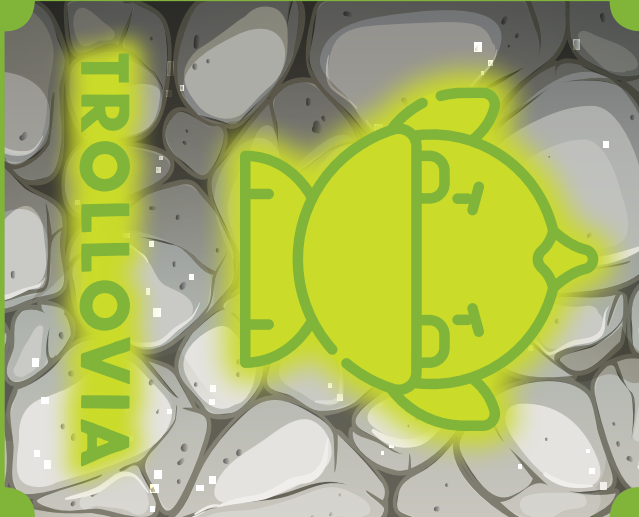
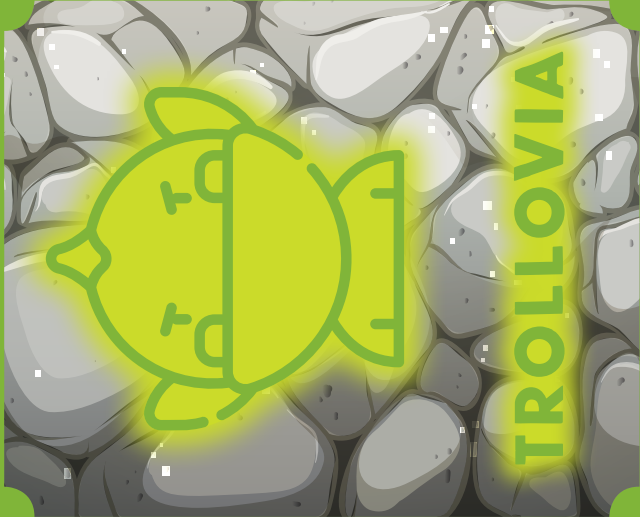
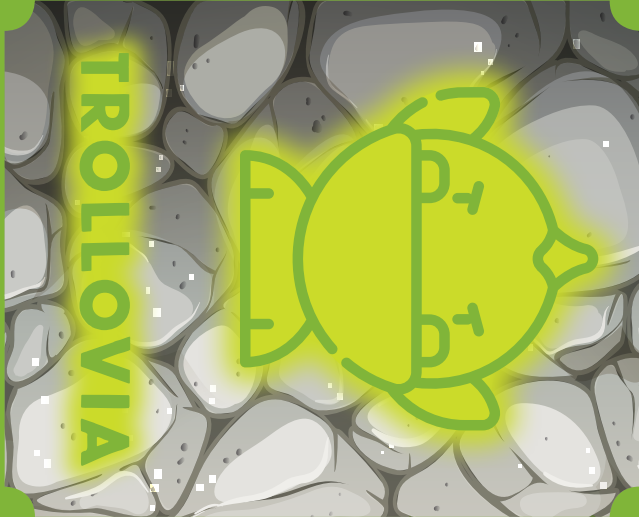
Prílohy - Trolllovia

Prílohy - Trollovia

Prílohy - Trollovia

